

GÖTEBORGS UNIVERSITET

HANDELSHÖGSKOLAN

Mängdrabatt vid flerfaldig brottslighet

En kritisk analys av asperationsprincipen i förhållande till bestraffningsteorier och straffrättsliga principer

Hanna Olsson

Juridiska intuitionen

Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet

Examensarbete Juristprogrammet

HRO800 HT21, 30 hp

Handledare: Wanna Svedberg Andersson

Examinator: Ola Zetterquist

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Förkortningslista	5
1. Inledning	6
1.1 Introduktion	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Metod och material	10
1.5 Disposition	13
2. Bestraffningsteorier och straffrättsliga principer	15
2.1 Bestraffningsteorier	15
<i>2.1.1 Absoluta bestraffningsteorier .....</i>	<i>16</i>
<i>2.1.2 Relativa bestraffningsteorier .....</i>	<i>16</i>
<i>2.1.3 Förtjänstetiska och utilitaristiska bestraffningsteorier .....</i>	<i>17</i>
2.2 Straffrättsliga principer	17
<i>2.2.1 Proportionalitet och ekvivalens .....</i>	<i>17</i>
<i>2.2.2 Humanitet .....</i>	<i>19</i>
<i>2.2.3 Rättvisa .....</i>	<i>20</i>
2.3 Sammanfattande kommentarer	21
3. De grundläggande systemalternativen för flerfaldig brottslighet	22
3.1 Kumulationsprincipen	22
3.2 Absorptionsprincipen	23
3.3 Asperationsprincipen	25
3.4 Sammanfattande kommentarer	27
4. Bakgrund och nuvarande reglering	28
4.1 Regleringens bakgrund	28
4.2 Nuvarande reglering	30
4.3 Praxis	32
<i>4.3.1 NJA 2008 s. 359 .....</i>	<i>32</i>
<i>4.3.2 NJA 2009 s. 485 I .....</i>	<i>33</i>
<i>4.3.3 NJA 2018 s. 378 .....</i>	<i>34</i>
<i>4.3.4 NJA 2019 s. 238 .....</i>	<i>34</i>
<i>4.3.5 NJA 2019 s. 747 .....</i>	<i>35</i>
<i>4.3.6 Sammanställning av praxis .....</i>	<i>35</i>
4.4 Sammanfattande kommentarer	36

5. Flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen i relation till brottsoffer och gärningsmän .	37
5.1 Brottsoffer och gärningsmän inom straffrätten	37
5.2 Åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsningar	38
5.3 Sammanfattande kommentarer	40
6. Återfall i brottslighet jämfört med flerfaldig brottslighet	42
6.1 Bakgrund och gällande rätt avseende återfall i brottslighet	42
6.2 Motiven bakom straffskärpning	44
6.3 Återfall i brottslighet kontra flerfaldig brottslighet	45
6.4 Sammanfattande kommentarer	46
7. Kritik och lösningsalternativ	47
7.1 Motioner och betänkanden	47
7.2 Dir. 2021:56 En skärpt syn på flerfaldig brottslighet	49
7.2.1 Tidigare överväganden	49
7.2.2 Kommittédirektivets innehåll och utgångspunkter	50
7.3 Sammanfattande kommentarer	51
8. Analys	53
8.1 Vilka är systemalternativen för flerfaldig brottslighet och hur är den svenska regleringen utformad?	53
8.2 Hur förhåller sig nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen till brottsoffer och gärningsmän?	57
8.3 Hur hanteras återfall i brottslighet jämfört med flerfaldig brottslighet?	59
8.4 Vilken kritik finns avseende nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen och vilka lösningsförslag ges?	61
8.5 Egna reflektioner	63
9. Slutsatser	67
Källförteckning	69

Sammanfattning

I svensk rätt vid flerfaldig brottslighet sker en mängdrabatt enligt asperationsprincipen. Vid bestämmandet av det samlade straffvärdet utgår domstolen från det brott med högst straffvärde medan övriga gärningars straffvärden reduceras i en fallande skala. Detta system har mött kritik i form av att påföljderna blir för milda i proportion till brottslighetens allvar. Det har bland annat ansetts oskäligt att många brott inte får någon faktisk inverkan på det slutliga straffvärdet. Det betonas särskilt att brottsoffers intresse av upprättelse betraktas sekundärt i förhållande till upprätthållandet av humanitetsprincipen gentemot gärningsmannen.

Uppsatsen syftar till att kritiskt analysera nuvarande system samt olika reformförslag gällande mängdrabatter utifrån dels brottsoffer- och gärningsmannaperspektivet samt bestraffningsteorier, dels proportionalitetsprincipen, ekvivalensprincipen, humanitetsprincipen och rättvisa. För att uppnå syftet har jag undersökt vilka systemalternativ som finns för flerfaldig brottslighet samt hur den svenska regleringen är utformad, hur nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen förhåller sig till brottsoffer och gärningsmän, hur återfall i brottslighet hanteras jämfört med flerfaldig brottslighet, samt vilken kritik som finns avseende nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen samt vilka lösningsförslag som ges.

De slutsatser som dragits är att nuvarande hantering av flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen till viss del kan motiveras utifrån de relativa bestraffningsteorierna. Systemet bidrar till att ekvivalensprincipen upprätthålls. Proportionalitetsprincipen och rättviseaspekter tenderar dock att inskränkas i de enskilda fallen. Vidare utgår nuvarande regleringen kring mängdbrottslighet framförallt från ett gärningsmannaperspektiv. Detta eftersom asperationen leder till att samtliga brott inte alltid beivras när vidare utredning inte kan antas påverka det samlade straffvärdet. Brottsoffers möjlighet till upprättelse hamnar därför ofta sekundärt i förhållande till humanitetsprincipen gentemot gärningsmannen samt processekonomiska aspekter. Avseende återfall i brott kan det anses oförenligt med proportionalitetsprincipen och rättviseaspekter att två snarlika företeelser behandlas på två helt skilda sätt. Slutligen bör hanteringen av flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen reformeras för att bättre överensstämma med proportionalitetsprincipen, rättvisa och brottsofferperspektivet. Den främsta lösningen vore dels att höja straffminimum och straffmaximum för det gemensamma straffskalan, dels att införa en mer lagreglerad hantering av asperationen där ledning hämtas i regleringen kring återfall i brottslighet.

Förkortningslista

Bet.	Betänkande
BrB	Brottsbalk (2962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir.	Direktiv
Europakonventionen	Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
f.	och följande sida
ff.	och följande sidor
HD	Högsta domstolen
Ibid.	Ibidem (på samma ställe)
Kap.	Kapitel
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Regeringens proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RåR	Riksåklagarens riktlinjer
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
Uppl.	Upplagan

1. Inledning

1.1 Introduktion

”Våldta spädbarn i Sverige = 1 veckas fängelse.”¹

Så löd rubriken som delades på sociala medier otaliga gånger i vintras. Allmänheten var upprörd och förvirrad. Hur kan en så grov gärning leda till ett så mildt straff? Rubriken handlade om en ung man som bland annat dömts för 49 fall av grov våldtäkt mot barn samt 153 fall av grovt sexuellt utnyttjande av barn. Svea hovrätt dömde mannen till 7 år och 6 månaders fängelse.² Anledningen till det låga straffet var dels ungdomsrabatt, dels mängdrabatt. Varav mängdrabatten³ ska behandlas i denna uppsats.

Det var framförallt ovanstående rubrik som väckte mitt intresse för straffrabatter inom det svenska rättssystemet. Kort därefter hade vi en diskussion kring asperationsprincipen och mängdrabatter under en fördjupningskurs inom straff- och processrätt och jag förstod då att detta är ett ämne som behöver analyseras vidare eftersom nuvarande reglering väcker många åsikter och känslor. Asperationsprincipen är även högst aktuell i och med ett nyligen publicerat direktiv där en särskild utredare har i uppgift att överväga och föreslå förändringar för hur en skärpt syn på flerfaldig brottslighet ska komma till uttryck i strafflagstiftningen.⁴

Kortfattat innebär mängdrabatt att det sker en straffreduktion vid flerfaldig brottslig enligt asperationsprincipen. Vid tillämpningen av denna princip utgår domstolen från det brott med högst straffvärde medan straffvärdet för de återstående brotten reduceras i en fallande skala.⁵ I den mediala diskussionen har det påtalats att systemet upplevs stötande eftersom gärningsmannen⁶ i viss mån ”tjänar” på att begå flera brott.⁷ Asperationsprincipen har

---

¹ Sjöberg, Patrik, Instagram, 2021-02-18, <https://www.instagram.com/p/CLcQxW2HYDf/?igshid=lei8fnnxkcty> (hämtad 2021-09-13).

² Svea hovrätt, mål nr B 14326–20.

³ I uppsatsen används ett flertal synonymer till begreppet ”mängdrabatt”, dessa är ”straffreduktion”, ”straffrabatt” och ”rabatt”. I doktrin används samtliga av dessa begrepp och jag tolkar doktrin som att begreppen har samma innebörd.

⁴ Dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet*.

⁵ Borgeke, Martin och Heidenborg, Mari, *Att bestämma påföljd för brott*, 3 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016, s. 171.

⁶ När begreppen ”gärningsman” och ”gärningsmän” används åsyftas såväl kvinnor som män.

⁷ Ledarredaktionen, Expressen, *Avveckla straffrabatterna med förnuft, politiker*, 2019-10-15, [Avveckla straffrabatterna med förnuft, Ebba Busch Thor \(expressen.se\)](https://www.expressen.se/nyheter/2019-10-15/avveckla-straffrabatterna-med-fornuft) (hämtad 2021-10-17).

emellertid även försvarats i media där det anförts att rådande system bidrar till rättvisa och proportionerliga straff.⁸

Asperationsprincipen har förvisso många fördelar. Å ena sidan bidrar systemet till att upprätthålla ett humanitetstänk i förhållande till gärningsmannen eftersom straffreduktion motverkar oskäligt långa frihetsberövanden.⁹ Det bidrar också till att kostnaderna för anstaltsvistelser blir lägre i och med mildare påföljder.¹⁰ Å andra sidan finns det många aspekter som påvisar brister i regleringen. Här kan bland annat nämnas att brottsoffers möjligheter till upprättelse och kompensation i viss mån minimeras i de fall åklagaren beslutar om åtalsunderlåtelse eller förundersökningsbegränsning eftersom alla brott då inte utreds.¹¹ Vidare aktualiseras ett ifrågasättande av att återfall i brottslighet kan leda till en strängare påföljd i och med den tidigare brottsligheten, medan flerfaldig brottslighet leder till ett mildare straff än vad det hade gjort om en dom meddelats mellan att brotten begicks.¹²

Det kommer givetvis alltid finnas för- och nackdelar vilket straffrättsligt system som än tillämpas. Min utgångspunkt är emellertid att det ständigt finns utrymme för reformer som kan leda till förbättringar i såväl reglering som tillämpning. Eftersom nuvarande reglering kring mängdrabatt vid flerfaldig brottslighet mött stor kritik föreligger det ett behov av att djupgående analysera systemet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att kritiskt analysera nuvarande system samt olika reformförslag gällande mängdrabatter utifrån dels brottsoffer- och gärningsmannaperspektivet samt bestraffningsteorier, dels proportionalitetsprincipen, ekvivalensprincipen, humanitetsprincipen och rättvisa. Min förhoppning med uppsatsen är framförallt att genom mina slutsatser bidra med en större förståelse kring om det nu gällande mängdrabattssystemet bör reformeras, och i så fall, hur.

---

⁸ Ling, Rasmus, Expressen, *Varför låtsas högern att straffrabatter är dåligt?*, 2019-10-23, https://expressen.se/debatt/varfor-latsas-hogern-att-straffrabatter-ar-daligt/?fbclid=IwAR1rwzo1Oht_BBLBITkXQI7XcVAaRRrFQpfwBJV7hkA-0jks1663b9pxzs (hämtad 2021-10-17).

⁹ SOU 2008:85 *Straff i proportion till brottets allvar*, bilaga 6 (Ju 2007:04 till *Straffnivåutredningen*), s. 557 och s. 565.

¹⁰ Borgeke och Heidenborg, s. 32.

¹¹ Landström, Lena, *Brottsoffret och rättsprocessen*, I: Granström, Görel och Mannelqvist, Ruth, *Brottsoffer – rättsliga perspektiv*, Studentlitteratur, Lund, 2016, s. 32 ff.

¹² Jareborg, Nils, *Straffmätning vid flerfaldig brottslighet*, SvJT 1999, s. 264.

För att uppnå syftet med uppsatsen kommer följande frågeställningar behandlas:

1. Vilka är systemalternativen för flerfaldig brottslighet och hur är den svenska regleringen utformad?

2. Hur förhåller sig nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen till brottsoffer och gärningsmän?

3. Hur hanteras återfall i brottslighet jämfört med flerfaldig brottslighet?

4. Vilken kritik finns avseende nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen och vilka lösningsförslag ges?

Den *första* frågeställningen bidrar med kunskap kring vilka systemalternativ som finns för flerfaldig brottslighet samt hur den svenska regleringen är utformad. För att kunna besvara denna frågeställning behövs först en genomgång av de olika systemalternativ som finns att tillgå vid flerfaldig brottslighet. Detta skapar en djupare förståelse kring vilka grundmöjligheter som existerar vid utformningen av mängdbrottslighetens¹³ reglering.¹⁴ Därefter finns det ett behov av att undersöka nuvarande reglering och dess tillämpning samt regleringens bakgrund för få en bredare kunskap kring den svenska regleringens utformning gällande mängdrabatter och asperationsprincipen.

Den *andra* frågeställningen ämnar till att undersöka hur nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen förhåller sig till brottsoffer och gärningsmän. Frågeställningen är av vikt eftersom mängdrabatter inte endast påverkar gärningsmannens livssituation utan även de människor som blir utsatta för brott. Därför är det väsentligt att behandla systemets inverkan på alla de som blir drabbade av systemets utformning.

Den *tredje* frågeställningen bidrar med att besvara hur återfall i brottslighet hanteras jämfört med flerfaldig brottslighet. Det är angeläget att undersöka regleringen kring återfall i

---

¹³ Begreppet ”mängdbrottslighet” används synonymt med ”flerfaldig brottslighet”.

¹⁴ De hanteringsalternativ som existerar är kumulation, absorption och asperation. Dessa behandlas i kap. 3.

brottslighet eftersom grunden är tämligen lik flerfaldig brottslighet, alltså att det har begåtts fler än en gärning, men att regleringen ändå skiljer sig drastiskt. Återfall i brottslighet kan nämligen leda till straffskärpningar, medan flerfaldig brottslighet resulterar i mängdrabatter. Frågeställningen bidrar med kunskap kring hur och varför bestämmelserna kring återfall i brottslighet skiljer sig åt jämfört med flerfaldig brottslighet.

Den *fjärde* frågeställningen är mer framtidsorienterad. Här behandlas den kritik som lyfts fram i motioner och betänkanden samt dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet* som redogör för tidigare överväganden och möjliga framtida lösningar som finns att utreda. Frågeställningen är av vikt för att skapa en förståelse kring den kritik som lyfts fram kopplat till hanteringen av flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen. Vidare bidrar frågeställningen till kunskap om de lösningsförslag som presenterats i såväl tidigare utredningar som i det nyligen presenterade direktivet.

1.3 Avgränsningar

I svensk reglering finns dels mängdrabatt, dels ungdomsrabatt. Det senare är ett väldigt aktuellt ämne som diskuteras flitigt på såväl samhällsnivå som politisk nivå. Det vore därför intressant att även inkludera ungdomsrabatten i uppsatsen och analysera rabattsystemet i dess helhet. Anledningen till att uppsatsen endast omfattar straffreduktioner vid flerfaldig brottslighet är för att arbetet annars blivit för omfattande vilket förhindrar en djupare analys av just mängdrabatten. Dessutom har ungdomsrabatten behandlats i betydligt större utsträckning än mängdrabatten, varför jag anser att en uppsats som endast omfattar mängdrabatt kan innebära ett större bidrag till framtida forskning och utredningar.¹⁵

Vidare har jag valt att inrikta mig på mängdrabatten enbart i förhållande till fängelsestraff. Anledningen till detta val är att de olika bestraffningsteorierna och principerna får en betydande inverkan vid en fängelsepåföljd som är ytterst integritetskränkande för den som döms.

Min studie fokuserar på nationell reglering och således kommer uppsatsen inte omfatta en komparativ jämförelse. Jag anser att det är mer givande att framförallt undersöka rätten i förhållande till de bestraffningsteorier och principer som är rådande i svensk rätt eftersom alternativa lösningar till en renodlad asperationsprincip måste kunna inkorporeras i den grund

---

¹⁵ Se bland annat SOU 2018:85 *Slopad straffrabatt för unga myndiga*.

det svenska rättssystemet vilar på. Därför har jag valt att inte använda mig av den komparativa metoden utan jag kommer endast kortfattat redogöra för den reglering av mängdbrottslighet som tillämpas i USA och i viss mån även Tyskland när jag undersöker kumulationsprincipen och absorptionsprincipen.

Slutligen har jag valt att inte undersöka de ekonomiska konsekvenser som en förändring av rådande system kan leda till. Detta utgör en tämligen stor och komplicerad fråga som innefattar politiska beslut och nationalekonomiska analyser kring resursfördelning. Av naturliga skäl kommer jag därför inte kunna redogöra för exakt hur olika lösningsförslag kan komma att påverka statens ekonomi. Jag anser förvisso att detta är en viktig aspekt eftersom det bidrar till att se om reformer är reellt genomförbara. Dock handlar ekonomiska frågor i grund och botten om hur politiker anser att statens budget ska fördelas, vilket jag inte har möjlighet att svara på.

1.4 Metod och material

Vid besvarandet av mina tre första frågeställningar utgår jag från den rättsdogmatiska metoden eftersom detta bidrar till att analysera nuvarande hantering av flerfaldig brottslighet. Den rättsdogmatiska metoden hjälper till att tolka och fastställa rätten vilket sker genom ledning i de vedertagna rättskällorna, det vill säga lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin.¹⁶ Jag vill inte endast förstå rätten utan även kritiskt analysera den utifrån tankar kring ”de lege ferenda”, alltså vad rätten borde vara. Det är omtvistat huruvida den rättsdogmatiska metoden kan omfatta sådana frågor eftersom arbetet på så vis kan få inslag av rättspolitisk argumentation vilket typiskt sett faller utanför den valda metoden.

Vid en bredare definition av rättsdogmatisk metod kan dock diskussioner kring de lege ferenda ges utrymme.¹⁷ Enligt Kleineman kan metoden inkludera kritik av rådande rättsläge samt föreslå önskvärda förändringar i förhållande till gällande rätt. Vidare tillåter denna definition av rättsdogmatiken att analysen av gällande rätt innefattar ändamålsargument för att se hur ett rättsligt problem kan komma att lösas.¹⁸ Jag kommer använda mig av den rättsdogmatiska metoden i vid bemärkelse vilket då omfattar diskussioner kring ”de lege ferenda”. Så som jag förstår rättsdogmatiken så bidrar denna metod till att dels svara på frågor kring vad rätten är

---

¹⁶ Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, 4 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2018, s. 49.

¹⁷ *Ibid.*, s. 49 f.

¹⁸ Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*, I: Korling, Fredric och Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013, s. 35 f.

och hur den ska tolkas, dels hur rätten borde vara sett ur ett inomrättsligt perspektiv. Utifrån min förståelse kring vad rättsdogmatik är anser jag denna metod vara väl lämpad till att svara på mina tre första frågeställningar eftersom jag då först kan undersöka vad gällande rätt de facto är för att sedan kunna kritiskt analysera de rättsliga utgångspunkterna.

Vid besvarandet av den fjärde frågeställningen kommer jag använda mig av den rättsanalytiska metoden. Denna metod går ut på att analysera rätten och den är inte bunden av de vedertagna rättskällorna utan materialanvändningen är betydligt friare. Utifrån ett rättsanalytiskt synsätt finns det inte en given lösning på varje rättsligt problem utan flera olika lösningsförslag kan vara legitima. Då denna metod syftar till att analysera rätten finns det ett stort utrymme för att även kritisera rätten.¹⁹ Eftersom min fjärde frågeställning dels består av att undersöka den kritik som riktats mot hanteringen av flerfaldig brottslighet och aspirationsprincipen, dels undersöka de lösningsförslag som ges, så behöver jag använda en öppen metod eftersom jag tror att det är betydligt svårare att finna svar på denna frågeställning inomrättslig. För att få fram en mångfacetterad analys behöver jag nämligen förhålla mig tämligen fritt till materialanvändningen samt undersöka materialet med en tro om att det inte finns ett helt givet svar på hur ett rättsligt problem ska lösas.

För att besvara den fjärde frågeställningen behöver jag använda mig av och analysera utomrättsliga källor såsom motioner och betänkanden. Anledningen till att jag benämner motioner och betänkanden som utomrättsliga källor beror på att dessa inte utgör delar av något förarbete. De har alltså inte legat till grund för någon faktisk lagändring och således anser jag att dessa källor inte är tillräckligt auktoritära för att benämnas som inomrättsliga källor. Jag använder mig av dessa källor enbart för att undersöka politiska ställningstaganden och de lösningsförslag som lagts fram vid analysen kring hur hanteringen av flerfaldig brottslighet bör reformeras. Detta bidrar till att skapa en större förståelse kring vad som ansetts problematiskt med rådande system kring flerfaldig brottslighet. Användandet av utomrättsligt material är något den rättsanalytiska metoden ansluter sig till varför jag anser att metoden bidrar väl till att svara på min sista frågeställning.

---

¹⁹ Sandgren, s. 50 f.

Det material jag använder består till den största delen av lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin. Bortsett från de etablerade rättskällorna använder jag mig även av motioner och betänkanden.²⁰

Lagstiftning bidrar till att se hur flerfaldig brottslighet hanteras utifrån nuvarande reglering. Det finns emellertid inte någon lagstadgad ledning kring hur det samlade straffvärdet de facto ska beräknas vid mängdbrottslighet. Därför är rättspraxis, förarbeten och doktrin särskilt viktigt material för att förstå motiven bakom nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet samt undersöka hur asperationsprincipen tillämpas i praktiken. Rättspraxis utgör ett viktigt inslag i uppsatsen eftersom det bidrar till att se vilka aspekter rätten särskilt beaktar vid straffvärdebedömningen gällande mängdbrottslighet. Jag använder mig av fem avgöranden från HD där särskild vikt har lagts vid vilka omständigheter som ska påverka straffreduktionens storlek. Förarbeten bidrar till att förklara motiven bakom nuvarande utformning av mängdbrottslighet vilket medverkar till att förstå grunden bakom gällande rätt. Avseende förarbeten har jag till stor del använt mig av SOU 2008:85 *Straff i proportion till brottets allvar*. Trots att denna utredning publicerades för över ett decennium sedan är det fortfarande det mest heltäckande och djupgående förarbetet avseende flerfaldig brottslighet varför denna källa är högst aktuell och relevant. Slutligen bidrar doktrin med att förklara, granska och problematisera olika företeelser kopplat till flerfaldig brottslighet vilket bidrar till en djupare förståelse kring vilka intressekonflikter nuvarande hantering har lett till.

Slutligen vill jag, kopplat till min materialanvändning i förhållande till den rättsdogmatiska metoden, nämna att jag vid besvarandet av min andra frågeställning använder mig av RÅR (riksåklagarens riktlinjer) 2008:2 *Förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse*.²¹ Jag är medveten om att riksåklagarens riktlinjer inte klassificeras som en bindande rättskälla. Det nämnda materialet har emellertid en sådan dignitet att jag tolkar det som att RÅR kan *likställas* med en rättskälla och jag kommer därför använda mig av detta material för att undersöka gällande rätt genom den rättsdogmatiska metoden.

---

²⁰ Motiveringen till användandet av motioner och betänkanden förklarar jag i ovanstående stycke.

²¹ Se kap. 5.2.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds med att i kapitel två behandla de bestraffningsteorier och straffrättsliga principer som aktualiseras i förhållande till flerfaldig brottslighet. Här redogörs för dels brottsoffer- och gärningsmannaperspektivet samt bestraffningsteorier, dels proportionalitetsprincipen, ekvivalensprincipen, humanitetsprincipen och rättvisa. Detta kapitel utgör mina teoretiska utgångspunkter vilket senare ligger till grund för analys och slutsats.

Under kapitel tre redogörs alternativa systemalternativ gällande mängdbrottslighet i form av kumulationsprincipen, absorptionsprincipen och asperationsprincipen för att ge en förståelse kring hur påföljdssystemet i förhållande till upprepad brottslighet kan hanteras på alternativa sätt. I kapitel fyra undersöks regleringens bakgrund, nuvarande reglering samt hur asperationen tillämpats i praxis. Detta kapitel bidrar till en tydlig översikt över hur systemet utformats och hur det tillämpas i praktiken. Kapitel tre och fyra bidrar till att kunna besvara min första frågeställning.

I det femte kapitlet undersöks hur nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen förhåller sig till brottsoffer och gärningsmän. Här behandlas även åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsning eftersom detta är aspekter som påverkas av hanteringen av flerfaldig brottslighet. Detta kapitel bidrar till att kunna besvara min andra frågeställning.

I kapitel sex undersöks påföljdsregleringen vid återfall i brottslighet. Här redogörs regleringens bakgrund och gällande rätt, motiven bakom straffskärpning vid återfall samt en jämförelse mellan flerfaldig brottslighet och återfall i brottslighet. Detta kapitel hjälper till att besvara min tredje frågeställning.

Kapitel sju behandlar dels den kritik som framförts mot asperationsprincipen i motioner och betänkanden, dels tidigare överväganden och lösningsförslag som presenteras i dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet*. Att undersöka den kritik som riktats mot asperationsprincipen ger en djupare bild kring synen på hanteringen av flerfaldig brottslighet. Vidare bidrar en undersökning av tidigare överväganden och reformförslag till att senare i uppsatsen kunna kritiskt analysera resultatet och se vilka lösningsförslag som kan motiveras

utifrån mitt teoretiska ramverk. Detta kapitel bidrar med att kunna besvara min fjärde frågeställning.

Kapitel åtta består av en analys där uppsatsens fyra frågeställningar besvaras. Kapitlet innehåller även en del som består av egna reflektioner. Här vidareutvecklas bland annat vissa av de reformförslag som lyfts fram i betänkanden och i dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet*. Arbetet avslutas med en slutsats i kapitel nio där jag konkretiserar och sammanfattar de resultat jag kommit fram till i uppsatsen.

2. Bestraffningsteorier och straffrättsliga principer

För att besvara mina frågeställningar krävs först en genomgång av mitt teoretiska ramverk som består av olika bestraffningsteorier och straffrättsliga principer som hänför sig till ämnet. Detta eftersom det är viktigt att förstå grundtanken bakom Sveriges rådande straff- och processrätt i relation till flerfaldig brottslighet. Varför straffar vi människor och vilka värderingar, i form av principer, har lett till att vi utformat regleringen på det sätt som vi gjort? Således kommer uppsatsen präglas av olika teorier kring prevention och bestraffning samt rättsliga principer som i sin tur belyser de värden vi valt att inkorporera i regleringen.

Uppsatsen präglas även av ett brottsoffer- och gärningsmannaperspektiv. Detta innebär att jag ofta anknyter till brottsoffer- och gärningsmannaperspektivet när jag utifrån bestraffningsteorier och straffrättsliga principer kritiskt analyserar olika företeelser kopplat till flerfaldig brottslighet. När jag exempelvis analyserar huruvida mängdrabatten kan förenas med humanitetsprincipen så gör jag detta utifrån dels brottsoffrets perspektiv, dels gärningsmannens perspektiv. Vid min analys kommer jag använda mig av de teorier och principer som bäst lämpar sig i förhållande till den företeelse som behandlas. Således kommer inte varje aspekt som analyseras bestå av samtliga teorier och principer utan det görs ett urval i relation till vad som är mest relevant utifrån analysobjektet.

2.1 Bestraffningsteorier

Det existerar flera olika förklaringar till varför vi egentligen straffar människor som bryter mot den reglering vi valt att tillämpa. En grundindelning som skiljer teorierna åt är den som sårar på absoluta och relativa bestraffningsteorier. De absoluta bestraffningsteorierna saknar ett socialt syfte utan menar istället att straffet finns till för att skipa rättvisa. ”Öga för öga, tand för tand” utgör grunden för talionsprincipen som är en av de absoluta bestraffningsteorierna.²² De teorier som faller inom denna grupp har en liten roll i dagens samhälle. Dock anses proportionalitetsprincipen²³ ha sin grund i de absoluta teorierna eftersom principen präglas av ett rättvisetänk där det ska råda en balans mellan gärningen och straffet.²⁴ De relativa bestraffningsteorierna beaktar det syfte som finns bakom bestraffningar. Dessa brukar i sin tur delas upp i allmänpreventiva och individualpreventiva riktningar.²⁵

---

²² Borgeke och Heidenborg, s. 32.

²³ Proportionalitetsprincipen behandlas under kap. 2.2.

²⁴ Borgeke och Heidenborg, s. 33.

²⁵ Ibid., s. 34.

2.1.1 Absoluta bestraffningsteorier

Tankar kring vedergällning präglar de absoluta bestraffningsteorierna. Människor straffas eftersom de gjort fel i lagens mening. Teorin kan motiveras utifrån vad som anses vara rätt ur ett moraliskt perspektiv.²⁶ Straffet ses som en grund för rättvisa och etik. Gärningsmannen har en skuld varpå hen måste straffas i proportion till det lidande denne orsakat offret.²⁷ Vedergällning innebär alltså att någon som begår en negativ handling även ska mötas av en negativ handling.²⁸ De absoluta bestraffningsteorierna har kritiserats i form av att de anses förlegade och saknar plats i dagens samhälle.²⁹

2.1.2 Relativa bestraffningsteorier

Den allmänpreventiva inriktningen betonar vikten av att lagar följs på ett allmänt plan. Idéer kring straffets avskräckande samt moralbildande effekter är framtonande i denna riktning.³⁰ Teorin menar att den avskräckande effekten på samhället kan fungera som en tankeställare i förhållande till de konsekvenser andra brottslingar fått bekänna när de begått brott.³¹ Kritik som riktats mot den allmänpreventiva teorin är bland annat att avskräckning i form av exempelvis straffskärpningar inte räcker för att hindra människor från att begå brott. Det leder endast till större ekonomiska kostnader i form av höga fångtal.³² En modernare allmänpreventiv teoretisk inriktning förespråkar straffets norminternaliserande effekt och moralbildning framför tanken kring avskräckningseffekter. Enligt denna teori kan det snarare vara samvetskval som leder till att människor väljer att avhålla sig från kriminell verksamhet eftersom brottslighet anses förkastligt och omoralisk utifrån samhälleliga värderingar.³³

Den individualpreventiva inriktningen lägger fokus på att förhindra de som begått brott att återfalla i brottslig verksamhet. Detta sker genom individuell avskräckning alternativt inkapacitering, det vill säga en frihetsberövande åtgärd.³⁴ Enligt teorin kring individualprevention kan straffets effekt innebära en minnesbeta vilket leder till att gärningsmannen i framtiden aktivt väljer att inte begå brott på grund av konsekvenserna. Vidare

---

²⁶ Zila, s. 9 f.

²⁷ Ågren, Jack, *Brott och straff – en grundbok i straffrätt*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018, s. 302.

²⁸ Jareborg, Nils och Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, 3 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2010, s. 64.

²⁹ Borgeke och Heidenborg, s. 32.

³⁰ Ibid.

³¹ Dahlman, Christian, *Rätt och rättfärdigande – En tematisk introduktion i allmän rättslära*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010, s. 94.

³² Borgeke och Heidenborg, s. 34.

³³ Ågren, s. 16.

³⁴ Borgeke och Heidenborg, s. 34.

sker en automatisk återhållsamhet vid en frihetsberövande påföljd eftersom nya brott inte kan begås i de fall gärningsmannen sitter inlåst.³⁵ Slutligen är ett alternativ att återhållsamheten består i personlig rehabilitering och olika behandlingsmetoder.³⁶ Kritiken som riktats mot detta synsätt liknar mycket den som riktats mot den allmänpreventiva inriktningen, alltså att avskräckning i praktiken inte anses leda till färre brott samt att långa fängelsestider sällan leder till att människor slutar begå brott när de återigen kommer ut i samhället.³⁷

2.1.3 Förtjänstetiska och utilitaristiska bestraffningsteorier

Två alternativa bestraffningsteorier som inte diskuterats lika flitigt i doktrinen men som ändå bör nämnas för att skapa en större förståelse kring bestraffningstankar är den förtjänstetiska bestraffningsteorin och den utilitaristiska bestraffningsteorin. Den förtjänstetiska teorin menar att kriminalitet är moraliskt klandervärdt och den som begår brott således förtjänar att bli straffad. Även om straffet inte skulle få en preventiv effekt så är det ändå moraliskt korrekt att bestraffa personen i fråga. Enligt denna teori ska straffet stå i proportion till brottets klandervärdhet. Detta innebär exempelvis att en misshandel ska leda till ett hårdare straff än ett bedrägeri. Den utilitaristiska teorin fokuserar på nyttan och onyttan med att begå brott. Enligt denna teori begår människor brott i de fall de har något att vinna på det. Den förväntade vinsten är större än den eventuella förlusten ett brott kan medföra. Utifrån ett utilitaristiskt synsätt är straffrättens syfte att säkerställa att onyttan är större än nyttan av att bedriva brottslig verksamhet.³⁸

2.2 Straffrättsliga principer

Inom svensk rätt finns ett flertal principer som ska vägas in i olika straffrättsliga bedömningar. De principer jag anser vara av störst betydelse vid hanteringen av flerfaldig brottslighet är proportionalitet, ekvivalens, humanitet samt rättvisa eftersom det framförallt är dessa aspekter som diskuterats i doktrin och förarbeten i förhållande till mängdbrottslighet.³⁹

2.2.1 Proportionalitet och ekvivalens

Proportionalitetsprincipen innebär att straffet som utdöms ska motsvara det allvar brottet inneburit. Utgången i målet ska kunna anses rättvist. Som komplement till tanken om

---

³⁵ Dahlman, s. 94.

³⁶ Zila, Josef, *Det straffrättsliga påföljdssystemet*, Fritzes förlag, Stockholm, 1995, s. 9 f.

³⁷ Borgeke och Heidenborg, s. 34.

³⁸ Dahlman, s. 94 f.

³⁹ Se bland annat Borgeke och Heidenborg, s. 176 jämte SOU 2008:85, bilaga 6, s. 569.

proportionalitet finns ekvivalensprincipen. Denna princip syftar till att lika brott ska få liknande påföljder, medan olika brott ska leda till olika bedömningar i förhållande till det straff som utdöms. Proportionalitetsprincipen är relativ vid påföljdsvalet vilket innebär att bedömningen kan variera beroende av det enskilda fallets försvårande och förmildrande omständigheter, vilket inte vore möjligt om vi i Sverige tillämpat en absolut proportionalitet. Den absoluta proportionaliteten innebär att det för ett visst brott ska finnas en viss straffskala som brottstypen direkt kan knytas till eller att ett visst brott ska bestraffas på särskilt angivet sätt.⁴⁰

Huruvida en påföljd ska bedömas som proportionerlig är inte givet. Det finns inget självklart svar på vad någon som begått en gärning förtjänar i form av lidande eller ingripande. En etablerad tanke är att principen är begränsad eftersom den anses relativ då den inte kräver att lika fall alltid behandlas lika eftersom individuella aspekter kan vägas in. Jareborg och Zila menar att vissa straff måste anses vara orättvisa, men att straff inom vissa ramar ändå alltid är rättvisa. Deras resonemang bygger på att ett straff kan anses rättvist och förtjänat, trots att straffet i sig inte varit det absolut rätta utan endast det rätta utifrån den relativa proportionaliteten. Ett straff är rättvist om det inte är oförtjänt samt varken är för strängt eller mildt. Denna rättviseaspekt knyter an till proportionaliteten i form av att en påföljd ska motsvara allvaret av den brottsliga gärningen utan att hårdheten i straffet blir för grymt eller för svagt.⁴¹

Proportionalitet kan särskilt kopplas till flerfaldig brottslighet i form av att brottens samlade straffvärde ställs i relation till annan brottslighets klandervärdhet. Detta bidrar till att ett flertal mindre allvarliga brott inte ska kunna komma upp i ett lika högt straffvärde som ett mycket allvarligt brott eftersom detta anses oproportionerligt.⁴² Vidare anses särskilt den relativa proportionaliteten vara viktigt inom mängdrabattens utformning eftersom detta system bidrar till ett undvikande av att alltför snabbt slå i taket inom den tillämpliga straffskalan. En absolut proportionalitet riskerar exempelvis leda till att straffvärdet för ett antal grova stölder snabbt kommer över minimistraffet för en grov misshandel. Det är således nödvändigt att göra jämförelser med straffskalor för andra brottstyper vid bedömningen kring vad som kan anses proportionerligt.⁴³

---

⁴⁰ Borgeke och Heidenborg, s. 38 f.

⁴¹ Jareborg och Zila, s. 68.

⁴² SOU 2008:85 *Straff i proportion till brottets allvar*, s. 317.

⁴³ SOU 2008:85, bilaga 6, s. 558.

2.2.2 Humanitet

Humanitetsprincipen kan kortfattat sägas innebära ett övergripande krav på att påföljder ska vara rimliga och skäligen. Vid bestraffning bör beaktas dels att människor kan göra misstag, dels att straffet innebär ett lidande för personen i fråga. Bestraffning kan sägas vara ett medvetet agerande att orsaka en människa smärta och lidande genom statens maktutövning. Eftersom straffrättsliga sanktioner oftast inte är önskvärda har det ansetts viktigt att ingripanden präglas av återhållsamhet och varsamhet. Principen kommer till uttryck i 30 kap. 4 § brottsbalken (2962:700) (BrB) som stadgar att fängelse i möjligaste mån ska undvikas. Systemet präglas således av en stor acceptans kring tanken att människor kan begå felsteg och att påföljden således inte ska vara orimligt hård.⁴⁴ Vidare innebär tanken kring humanitet att förstagångsförbrytare ska ges ett mildare ingripande i förhållande till de som återfaller i brottslighet vilket kan utläsas i 29 kap. 4 § samt 30 kap. 4 § 2 st BrB.

Humanitet inbegriper även en tanke kring självkritiskhet för att undvika att dela upp oss människor i två fack bestående av ”vi”, alltså de laglydiga, och ”dem”, de brottsliga. Ifall vi automatiskt ser alla brottslingar som fiender istället för medmänniskor riskerar detta leda till en idé om att ”de goda” får straffa ”de onda” betydligt hårdare än vad som annars skulle anses rimligt i förhållande till den skada brotten inneburit. Denna inställning kan anses omoralisk såväl som hycklande eftersom de allra flesta människor någon gång begått ett brott, om än bagatellartat.⁴⁵ Jareborg och Zila betonar vikten av medkänsla och tolerans. De menar att brister i självdisciplin är naturligt hos människor och om straffrätten ska anses vara human bör det finnas möjligheter till ”en andra chans” för lagöverträdare, särskilt med tanke på att exempelvis fängelse innebär en dehumaniseringsprocess i sig.⁴⁶

Kopplat till flerfaldig brottslighet bidrar humanitetsprincipen till en moralisk och respektabel straffrätt i form av gränser för hur ingripande ett flertal brott totalt kan accepteras bli. Att det finns ett tak i straffskalan även i de fall flera brott begåtts leder till att straffnivåerna inte kan bli inhumana. Borgeke och Ulväng menar att i de fall samtliga straffvärden adderats i form av kumulation hade detta varit ytterst svårt att motivera utifrån ett humanitetstänk eftersom straffets längd då saknat en högsta nivå.⁴⁷

---

⁴⁴ Borgeke och Heidenborg, s. 39 f.

⁴⁵ Jareborg och Zila, s. 92.

⁴⁶ Ibid., s. 95 f.

⁴⁷ SOU 2008:85, bilaga 6, s. 557 och s. 565.

2.2.3 Rättvisa

Rättvisa är ett tämligen brett och komplext begrepp. Kortfattat kan rättvisa anses innebära att påföljden för ett visst brott ska vara rättvist sett till vad som är förtjänt utifrån den brottsliga gärningens klandervärdhet.⁴⁸ För att kunna precisera begreppet rättvisa krävs en distinktion mellan formell rättvisa och materiell rättvisa. Den formella rättvisan innebär att det som överensstämmer med en norm är det rätta, och således det rättvisa. Materiell rättvisa är också det som stämmer överens med en norm men att det även kan motiveras utifrån förnuftsensliga aspekter. Den materiella rättvisan kan härledas från en djupare diskussion kring vad som är rätt utifrån ett rationellt tänkande avseende moraliska synpunkter. En formell rättvisebedömning innebär alltså att en norm för hur vi ska behandla människor har följts. Medan en materiell rättvisebedömning i sin tur innefattar bakomliggande tankar kring normens utformning och dess syfte. Exempel på sådana tankar kan vara människans sårbarhet och behov av skydd, avståndstaganden från att orsaka andra människor smärta samt en begränsad empatiförmåga. Rättvisebedömningar är komplicerade eftersom det ofta finns flera motstående intressen som ska vägas in. Exempelvis måste resultat, prestation, syfte, objektivitet, subjektivitet, offer och moralisk skuld beaktas vid ett försök att uppnå rättvisa påföljder.⁴⁹

Vidare är rättvisa i sig något som inte existerar, utan rättvisa måste konstrueras och därefter inkorporeras i form av olika straffskalor för olika brott. Vissa menar att enbart intuitionen kan säga vad ett visst brott förtjänar för straff, något Jareborg och Zila inte tror vara möjligt. För att kunna skapa en rättvis straffbestämning krävs ytterst att det görs en bedömning av vikten av de intressen och värden som hotas genom gärningen. Vidare ska brottets klandervärdhet innefattas i sådana avväganden.⁵⁰

Slutligen bör uppbyggnaden av ett rättvist påföljdssystem innefatta att två lika förkastliga gärningar tillmäts lika hårda straff. Därutöver ska en rangordning ske av olika straff utifrån hur ingripande och klandervärda gärningarna kan anses vara.⁵¹ I nuvarande reglering finns rättviseprincipen inkorporerad i 34 kap. 3 § 2 st BrB som hänvisar vidare till 26 kap. 2 § BrB. Bestämmelsen innebär att mängdrabatt även ska beaktas när någon som dömts till fängelse återigen döms till samma påföljd för ett nytt brott innan dess att verkställigheten för den tidigare

---

⁴⁸ SOU 2008:85, s. 202.

⁴⁹ Jareborg och Zila, s. 65 ff.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid., s. 68.

domen påbörjats. Detta leder till att tillfälligheter kring lagföring och upptäckten av andra brott inte påverkar påföljdsbedömningen.⁵²

2.3 Sammanfattande kommentarer

Trots att de olika bestraffningsteorierna skiljer sig åt finns det ändå en gemensam nämnare, nämligen att de som begår brott på ett eller annat sätt ska straffas. Syftet bakom straffet är vad som varierar mellan de olika teorierna. Syftet bakom de relativa bestraffningsteorierna och den utilitaristiska bestraffningsteorin är prevention. Straffet ska finnas till för att människor inte ska begå brott. Enligt den allmänpreventiva inriktningen sker detta genom straffets avskräckande och moralbildande effekter. Utifrån den individualpreventiva inriktningen medför individuell avskräckning, inkapacitering eller behandlingsmetoder att tidigare dömda avhåller sig från fortsatt brottslighet. Den utilitaristiska bestraffningsteorin menar att brott förebyggs genom att onyttan av att begå brott ska vara större än nyttan. De absoluta bestraffningsteorierna och den förtjänstetiska bestraffningsteorin innefattar inga tankar kring prevention utan straffets syfte är enligt de absoluta bestraffningsteorierna att skapa rättvisa och proportionalitet mellan gärningen och den skada som orsakats till följd av brottet. Enligt den förtjänstetiska bestraffningsteorin är syftet bakom straffet att gärningsmannen ska få det hen förtjänar eftersom kriminalitet är moraliskt förkastligt.

De principer som ligger till grund för hanteringen av flerfaldig brottslighet utgör alla en viktig del för att få fram ett straff som kan anses tillfredsställande utifrån den rådande regleringen. Proportionalitetsprincipen ska säkerställa att straffet motsvarar brottets allvar. Ekvivalensprincipen medför att lika brott behandlas lika, medan olika brott behandlas olika. Humanitetsprincipen bidrar till en moraliskt respektabel straffrätt med rimliga och skäliga straff. Slutligen leder den formella och materiella rättvisan till att dels skapa rättvisa i form av att följa skrivna normer, dels att skapa och därefter tillämpa normer som motiverats utifrån rationella tankegångar.

---

⁵² SOU 2008:85, bilaga 6, s. 569.

3. De grundläggande systemalternativen för flerfaldig brottslighet

I detta kapitel undersöker jag min första frågeställning med hjälp av den rättsdogmatiska metoden. Mitt material är förarbeten och doktrin. Det är vanligt förekommande att flera brott behandlas vid en rättegång. Frågan är då hur domstolen ska gå tillväga för att komma fram till straffvärdet av den samlade brottsligheten. Det finns då tre grundläggande lösningsalternativ för att bestämma påföljden vid flerfaldig brottslighet. Dessa är kumulationsprincipen, absorptionsprincipen och asperationsprincipen.⁵³

3.1 Kumulationsprincipen

Kortfattat innebär kumulation att det sker en ren addition av straffvärdena för de olika brotten. Detta innebär exempelvis att tre stölder med ett straffvärde på sex månader för vardera brott sammantaget får ett straffvärde på ett år och sex månader.⁵⁴ Vid tillämpandet av denna princip bestäms således påföljden utifrån varje separat brott där påföljderna sedan kumuleras till en samlad påföljd.⁵⁵

Ett land som förknippas med kumulationsprincipen är USA. Inom vissa delstaters rättssystem används en term som kallas ”*consecutive sentencing*”. Begreppet kan översättas till seriell verkställelse som innebär att den som döms för flera brott under samma rättegång får avtjäna varje straff för sig. Påföljderna läggs alltså på varandra. Detta innebär att det inte finns något tak för verkställighetstiden varpå ett fängelsestraff kan resultera i ett sammanlagt straffvärde om flera hundratals år. Det bör dock tilläggas att domstolarna är mer fria i sin bedömning och det är upp till rätten att bestämma huruvida seriell verkställelse ska tillämpas samt i vilken utsträckning beaktat omständigheterna i det specifika fallet.⁵⁶

Den svenska regleringen vid flerfaldig brottslighet reformerades år 1989. I samband med detta infördes även bestämmelserna i 29 och 30 kap. BrB. Vid lagändringen diskuterades det huruvida kumulationsprincipen skulle tillämpas istället för asperationsprincipen. Departementschefen uttalade att det inte vore passande med ett system där straffvärdet för varje enskilt brott adderades på varandra. Anledningen till denna uppfattning grundar sig i att

---

⁵³ Borgeke och Heidenborg, s. 171.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ulväng, Magnus, *Påföljds konkurrens – problem och principer*, Iustus förlag, Uppsala, 2005, s. 387 ff.

⁵⁶ Legal Information Institute, https://www.law.cornell.edu/wex/consecutive_sentence (hämtad 2021-10-08) jämte Ulväng s. 168.

kumulation ansågs innebära en för enkel systematik. Straffvärdet vid en viss typ av brottslighet kan inte ske genom en matematisk sammanläggning av de individuella brottsens straffvärden. Departementschefen menade även att detta system skulle leda till orimliga påföljder som i praktiken måste justeras så att flera fängelsedomar verkställs parallellt, vilket sker i de länder där kumulationsprincipen tillämpas.⁵⁷

Vid en historisk tillbakablick av den svenska regleringens hantering av mängdrabatt finns kumulationsprincipen representerad. Förr gjordes det nämligen en distinktion mellan ideellt och reellt konkurrerande brott. Ideellt konkurrerande brott innebär att de brottsliga gärningarna omfattas av en och samma handling, medan reellt konkurrerande brott innebär att gärningarna hänförs till flera olika handlingar.⁵⁸ Vid reellt konkurrerande brott tillämpades kumulationsprincipen i form av seriell verkställighet. Varje enskilt brott skulle kopplas till ett visst straffvärde varpå dessa sedan adderades i form av kumulation. Därefter jämkades det totala straffet eftersom påföljden inte fick uppgå till mer än två år över det strängaste brottets straff. I utredningen som resulterade i att detta system slopades angavs att kumulationsprincipen vid reellt konkurrerande brott medförde otillfredsställande resultat i form av för hårda straff då lagstiftningen var begränsad till att döma ut ett totalstraff som kunde anses skäligt.⁵⁹ En motsatt åsikt kring kumulation anfördes av Humbla på 1800-talet. Han menade att detta system, trots att det är strängt, ändå är nödvändigt för att kunna upprätthålla rättvisa och kriminalpolitikens grundsatser.⁶⁰

3.2 Absorptionsprincipen

Absorptionsprincipen (även kallad konsumtionsprincipen) innebär kortfattat att straffvärdet för det svåraste brottet konsumerar straffvärdet för den övriga brottsligheten.⁶¹ Detta innebär att det högsta straffet som kan dömas ut för den flerfaldiga brottsligheten alltid hänförs till det strängaste brottets straffskalemakimum.⁶² Denna variant ses som den mildaste av de tre olika alternativsystemen för hanteringen av flerfaldig brottslighet. Ett rättssystem som till viss del tillämpar absorptionsprincipen är Tyskland. Principen aktualiseras där i de fall som rör ideellt konkurrerande brott, alltså när flera olika brott hänförs till samma handling.⁶³

---

⁵⁷ SOU 2008:85, s. 82.

⁵⁸ SOU 2008:85, bilaga 6, s. 554.

⁵⁹ Ibid., s. 555 jämte SOU 1937:24 *Förslag till ändrad lagstiftning om sammanträffande av brott jämte motiv*.

⁶⁰ Humbla, Philibert, *Om strafflagens användande vid sammanträffande af brott*, Berling, Lund, 1851, s. 55.

⁶¹ Borgeke och Heidenborg, s. 171.

⁶² Jareborg och Zila, s. 123.

⁶³ Ulväng, s. 173.

Tidigare var absorptionsprincipen en del av svensk rätt och tillämpades vid ideellt konkurrerande brott. Det var således det svåraste brottets straffskala som utgjorde grunden för vad rätten kunde utdöma för straff. Övriga brott beaktades i form av försvårande omständigheter.⁶⁴ I utredningen som sedermera resulterade i rådande reglering kring flerfaldig brottslighet diskuterades absorptionsprincipen.⁶⁵ Det konstaterades att en konsumtionstillämpning vid ideellt konkurrerande brott i vissa fall begränsade straffskalan och således även straffmätningen. Resonemanget motiverades av att detta system ansågs leda till för stora straffreduktioner i förhållande till vad som kunde anses rättfärdigat. Straffskalan för det grövsta brottet var inte alltid tillräckligt högt för att mäta ut ett straff som kunde omfatta alla brottsliga gärningar. Sammantaget ansågs absorptionsprincipen leda till oskäligen resultat eftersom reduktionerna blev för stora.⁶⁶

Absorptionsprincipen har även mött kritik i senare utredningar där det konstaterats att användandet av konsumtion mer generellt inte vore rimligt. Det lyfts däremot fram att absorption i vissa specifika fall kan vara en gångbar lösning. Exempel på detta är när den flerfaldiga brottsligheten består av ett mycket allvarligt brott samt flera mindre allvarliga brott. I dessa fall kan det vara svårt att hitta ett gemensamt straffvärde för samtliga gärningar eftersom det saknas straffmätningstationer. Konsumtion av brott kan även godtas vid de tillfällen där ett eller flera av brotten hade kunnat omfattas av reglerna kring åtalsunderlåtelse. Bortsett från dessa exempel anses absorption vara ett icke önskvärt system eftersom alltför stora reduktioner kan riskera att proportionaliteten inte upprätthålls.⁶⁷

I doktrin har ytterligare begränsningar lyfts fram kring absorptionsprincipen. Konsumtion vid flerfaldig brottslighet resulterar i att gärningsmän inte straffas tillräckligt hårt. Den som begår flera mycket allvarliga brott blir endast straffad inom den straffskala som hänför sig till det strängaste brottet. Konsekvensen blir att ett sådant rättssystem inte ger uttryck för att det är mer klandervärdigt att begå flera brott än ett eftersom den övriga brottsligheten inte påverkar det sammantagna straffvärdet. Resonemanget kan även kopplas till den allmänpreventiva bestraffningsteorin. I de fall straffmaximum inom straffskalan för det allvarligaste brottet redan är uppnått kan gärningsmän fortsätta begå brott utan att detta påverkar straffmätningen. Straffet

---

⁶⁴ SOU 2008:85, bilaga 6, s. 554 f.

⁶⁵ Se SOU 1937:24.

⁶⁶ SOU 2008:85, bilaga 6, s. 555 f.

⁶⁷ Ibid., s. 566.

tappar dess avskräckande funktion eftersom gärningsmannen inte har något att förlora på att fortsätta sin kriminella verksamhet. Den allmänpreventiva bestraffningsteorins funktion i förhållande till konsumtion kan därav mötas av en viss skepsis.⁶⁸

3.3 Asperationsprincipen

Asperation är det system som tillämpas inom det svenska rättssystemet och kopplingen till gällande rätt kommer behandlas mer utförligt i nästkommande kapitel. I denna del fokuserar jag på principen mer generellt. Asperationsprincipen innebär kortfattat att rätten vid straffvärdebedömningen utgår från straffvärdet av det allvarligaste brottet. Därefter sker en reduktion av vardera brott i en fallande skala där den första nedsättningen sker i förhållande till det näst allvarligaste brottet.⁶⁹ Kumulation och absorption kan ses som två system på motstående sidor medan asperation är en mellanväg som består av såväl begränsad kumulation som begränsad absorption.⁷⁰

Ett motiv bakom att tillämpa detta system och begränsa straffskalorna är att straffen annars riskerar att bli alltför hårda och det är därför önskvärt med en måttlig representation.⁷¹ Asperationsprincipen syftar även till att förhindra att flera mindre allvarliga brott kommer upp i ett lika högt straffvärde som ett mycket allvarligt brott. Det har ansetts orimligt att exempelvis flera stölder ska kunna generera ett högre straffvärde än ett dråp.⁷² Detta synsätt har ansetts förenligt med proportionalitetsprincipen eftersom mängdbrottslighetens samlade straffvärde ska jämföras med annan typ av brottslighet och det är således avgörande vad summan av straffvärdet för varje enskilt brott resulterar i. För att upprätthålla principen om proportionalitet och ekvivalens har det ansetts nödvändigt att en viss reduktion sker av den samlade brottslighetens straffvärde.⁷³

Ulväng motiverar användandet av asperationsprincipen genom följande argumentation. För det *första* kan inte straffen få bli orimligt höga och långa eftersom detta skulle strida mot humanitetsprincipen som uppställer krav på rimliga och skäliga påföljder. För det *andra* bidrar ett straffskalemakimum vid flerfaldig brottslighet till att principen om relativ proportionalitet

---

⁶⁸ Ulväng, s. 174 ff.

⁶⁹ Jareborg och Zila, s. 119.

⁷⁰ Jareborg, s. 260.

⁷¹ SOU 2008:85, s. bilaga 6, s. 550.

⁷² Lavén, Håkan, *Hur domstolar dömer i brottmål – Om domare, rättegång, bevisning och påföljder*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2013, s. 134.

⁷³ SOU 2008:85, s. 317.

upprätthålls eftersom brottskombinationer måste rangordnas inom den angivna straffskalan för den samlade brottsligheten. För det *tredje* bidrar asperation till att principen om likabehandling efterlevs eftersom den flerfaldiga brottsligheten behandlas utifrån samma kriterier oavsett vilka brottskombinationer som ligger till grund för bedömningen.⁷⁴

Jareborg menar att det finns två lagstiftningspremissar vid flerfaldig brottslighet, *livet-är-kort-premissen* och *spaghettistraffpremissen*. Den sistnämnda går ut på att påföljden måste vara kännbart i relation till straffets allvar. Det går exempelvis inte att piska en mördare med spaghetti eftersom denna bestraffning inte står i proportion till brottets stränghet. På samma sätt skulle inte samhället acceptera att en grov våldtäkt endast skulle leda till böter. *Livet-är-kort-premissen* innebär att ett straffmaximum bör finnas för att straffrätten ska kunna anses human. Med beaktande av dessa två premisser konstaterar Jareborg att asperation är att föredra eftersom det bidrar till att upprätthålla humanitetsprincipen och den relativa proportionaliteten då det finns en större möjlighet att värdera brottskombinationer i svårhetshänseende.⁷⁵

Som tidigare nämnts var kumulation och absorption vid en historisk tillbakablick en del av det svenska rättssystemet. Vid reformen av då rådande system ansågs asperationsprincipen vara lösningen för hur flerfaldig brottslighet skulle hanteras och det fastslogs att straffmätningen skulle ske utifrån detta systemalternativ.⁷⁶

En del av den kritik som riktas mot asperationsprincipen består av att straffet som utdöms bör motsvara det straffvärde som en ren addition av vardera brott resulterat i. Vissa jämför reduktionen med att domare ger ”rabatt” vid fastställandet av det samlade straffvärdet. Borgeke är emellertid skeptisk mot detta synsätt.⁷⁷ En annan kritik mot asperationsprincipen består av att nu gällande ordning medför att alltför stora reduktioner ges. Detta kopplas särskilt till de fall då ett väldigt stort antal brott behandlas under samma rättegång eftersom ett flertal av gärningarna inte kommer påverka straffvärdet något nämnvärt. Vissa menar då att gärningsmannen kan begå brott ”gratis”.⁷⁸ En del påstår att asperationsprincipen leder till orättvisa följder eftersom två identiska brott kan ges helt olika straffvärden beroende på om personen endast begått det brottet eller ifall denne även begått andra brott varpå den nämnda

---

⁷⁴ Ulväng, s. 257 f.

⁷⁵ Jareborg, s. 277 f.

⁷⁶ SOU 2008:86, bilaga 6, s. 556 jämte SOU 1937:24.

⁷⁷ Borgeke och Heidenborg, s. 171.

⁷⁸ SOU 2008:85, s. 318.

gärningen getts en reduktion. Jareborg bemöter denna kritik med att förvisso konstatera likhetsprincipens existens och vikt, men att även påpeka vikten av att inte ha för snäva bestämmelser vid straffvärdemätningen. Systemet är komplext och det kan således inte likställas med en handelsvara.⁷⁹

3.4 Sammanfattande kommentarer

De tre grundläggande systemalternativ för att bestämma påföljden för flerfaldig brottslighet är kumulationsprincipen, absorptionsprincipen och asperationsprincipen. Kumulation består av att straffvärdena för de enskilda brotten adderas på varandra. Absorption innebär att straffvärdet för det grövsta brottet konsumerar övriga gärningars straffvärden. Asperation går ut på att det svåraste brottets straffvärde ligger till grund för bedömningen och att övrig brottslighets straffvärden sedan reduceras och läggs till på det samlade straffvärdet i en fallande skala.

I svensk rätt tillämpas asperationsprincipen. Kumulation och absorption har emellertid varit representerade i svensk rätt historiskt sett. Förr gjordes en uppdelning av ideellt och reellt konkurrerande brott. Vid ideellt konkurrerande brott tillämpades absorptionsprincipen, medan kumulationsprincipen användes vid reellt konkurrerade brott.

Kritiken som kopplats till användandet av kumulationsprincipen består framförallt av att detta system leder till att straffen blir för hårda och oskäligen. Det finns emellertid rättssystem som tillämpar kumulationsprincipen och Humbla har anfört att kumulation är nödvändigt för att säkerställa rättvisa. Absorptionsprincipen har mött kritik i form av att detta system leder till alltför milda straff som inte står i proportion till den samlade brottslighetens allvar. Asperationsprincipen kan ses som en mellanväg där påföljderna varken blir för hårda eller för milda till följd av tillämpandet av straffreduktioner vid flerfaldig brottslighet. Den kritik som riktats mot asperation består i att systemet är orättvist eftersom straffvärdet efter ett visst antal begångna brott inte påverkar det samlade straffvärdet och att brott således kan begås ”gratis”. Vidare har systemet ansetts leda till att likhetsprincipen inte efterlevs då två likadana gärningar kan ges olika straffvärden beroende på om det endast är ett brott som behandlas eller ifall det är flera brott som ska ges ett gemensamt straffvärde.

---

⁷⁹ Jareborg, s. 280.

4. Bakgrund och nuvarande reglering

I detta kapitel undersöker jag min första frågeställning med hjälp av den rättsdogmatiska metoden. Mitt material är lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin. Det har i föregående kapitel redogjorts för de tre grundläggande systemalternativen för hur straffvärdebedömningen kan hanteras inom ett rättssystem. Jag kommer nu gå över till att mer konkret undersöka det system vi valt att tillämpa i Sverige, det vill säga asperationsprincipen, utifrån straffrättens bakgrund, nuvarande reglering samt hur flerfaldig brottslighet behandlats i praxis.

4.1 Regleringens bakgrund

Som tidigare nämnts var asperationsprincipen vid en historisk tillbakablick inte det givna svaret på vilket påföljdssystem som var det mest självklara. Det svenska rättssystemet har tydligt präglats av inslag från såväl absorptionsprincipen som kumulationsprincipen. Tanken kring kumulation var under 1800-talet det som ansågs mest givet eftersom addition av straffvärden ansågs upprätthålla rättvisa.⁸⁰

Det finns flera anledningar till varför hanteringen av flerfaldig brottslighet sedermera övergick till asperationsprincipen. En anledning hänför sig till problematiken vid skilda konkurrensformer. Innan asperationsprincipens genomslag gjordes en uppdelning av olika konkurrensformer. Då flera brott begåtts inom ramen för en handling, alltså ideellt konkurrerande brott, tillämpades absorptionsprincipen. När brotten kunde hänföras till flera olika handlingar, alltså reellt konkurrerande brott, tillämpades kumulationsprincipen. Detta system mötte stark kritik eftersom det ansågs vara för svårt att på ett tillfredsställande sätt avgöra vad som skulle anses vara en eller flera handlingar. Vidare hade ingen övertygande motivering förts kring varför så fundamentalt olika bestraffningssystem skulle tillämpas beroende på sambandet mellan gärningarna.⁸¹

Den mest grundläggande anledningen till asperationsprincipens genomslag i svensk rätt har till viss del redan redogjorts för, nämligen att asperation ansetts vara det enda rimliga och skäligen systemet vid hanteringen av flerfaldig brottslighet. Att döma till olika påföljder för vardera brott ansågs nämligen opraktiskt på framförallt verkställighetsnivå eftersom rätten då måste bestämma huruvida seriell eller parallell verkställighet ska ske. Seriell verkställighet innebär

---

⁸⁰ Humbla, s. 55.

⁸¹ SOU 2008:85, bilaga 6, s. 555 jämte SOU 1937:24.

att det sker en ren addition av påföljderna och att dessa verkställs var och en för sig, vilket ansågs leda till orimligt hårda och långa straff. Parallell verkställighet innebär att straffen verkställs samtidigt varpå det strängaste straffet ofta konsumerar övriga brott vilket leder till för milda påföljder. Inget av dessa alternativ ansågs önskvärda och således valdes asperation för att skapa en mellanväg där verkställigheten av straffen varken skulle bli för sträng eller för mild i förhållande till gärningarna.⁸²

Övergången till en mer generellt gällande asperationsprincip oberoende av konkurrensform skedde år 1938. Straffreduktionen kunde dock bli större i de fall som tidigare kunde liknas med ideellt konkurrerande brott än i de fall gärningarna saknade ett tydligt samband. En ren kumulation var inte längre tillämplig och rätten blev mer fri i sin straffvärdebedömning eftersom de numera skulle göra en värdering av den samlade brottsligheten utifrån asperationsprincipen. Straffmätningen förväntades i och med reformen leda till mer skäliga bedömningar.⁸³

Brottsbalken trädde i kraft år 1965. Motiven bakom balken styrdes bland annat av tankar kring statens skyldighet att skydda samhället mot kriminella genom att förebygga brott. Det var även viktigt att principer kring rättssäkerhet och humanitet beaktades vid regleringens uppbyggnad. Vidare diskuterades vård- och behandlingsplaner. Det ansågs nödvändigt att kriminalrättsliga åtgärder främjade till att ge stöd och hjälpa den dömda samtidigt som det fanns en viss skepsis till huruvida det är möjligt att på anstalter ge den vård som krävs för att resocialisera intagna.⁸⁴

Behandlingstanken mötte en allt starkare kritik i form av att resultatet ansågs bli orättvist samt att behandling på anstalter inte gav önskad effekt då återfall i kriminalitet var hög. Det lades för stor vikt på de kriminellas individuella behov av stöd vilket inskränkte principerna kring proportionalitet och rättvisa.⁸⁵ År 1995 lämnade den tillsatta straffsystemkommittén ett betänkande som påtalade att straffsystemet ska styras av rättvisa, konsekvens, proportionalitet, ekvivalens och förutsebarhet. Behandlingstanken skulle inte inkluderas i straffsystemet. Vidare betonades vikten av att i första hand välja en icke frihetsberövande påföljd utan skyddstillsyn

---

⁸² SOU 2008:85, bilaga 6, s. 549 f.

⁸³ SOU 1937:24, s. 66 f.

⁸⁴ Hoflund, Olle, *Straff och andra reaktioner på brott*, 4 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 1995, s. 31.

⁸⁵ SOU 2008:85, s. 50 f.

och villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst skulle i möjligaste mån väljas framför ett fängelsestraff.⁸⁶

4.2 Nuvarande reglering

Som tidigare nämnts tillämpar vi i Sverige aspirationsprincipen vid flerfaldig brottslighet. Inför påföljdsvalet ska rätten bedöma straffvärdet utifrån den sammanlagda brottsligheten. Hur domstolen ska gå tillväga vid denna bedömning har framförallt utformats i praxis.⁸⁷ Det brukar talas om att domstolen tillämpar ett ”rabattsystem”. Vissa menar dock att det inte bör ses som någon rabatt utan snarare en metod för att undvika orimliga konsekvenser vid påföljdsvalet.⁸⁸

Borgeke har utvecklat en hanteringsmodell för hur den samlade brottslighetens straffvärde ska bedömas för att generera ett rimligt resultat. Modellen består utav tre olika indelningar i förhållande till det svåraste brottets straffvärde. I de fall den svåraste gärningen har ett straffvärde som motsvarar fängelse i högst sex månader innebär detta att det näst svåraste brottets straffvärde reduceras till hälften. Samma gäller för brott nummer tre som också tillmäts halva straffvärdet. I de fall den svåraste gärningen har ett straffvärde som motsvarar fängelse i mer än sex månader men högst ett år och sex månader innebär detta att det näst svåraste brottets straffvärde reduceras till hälften, medan en tredjedel av straffvärdet för brott nummer tre adderas till det samlade straffvärdet. Om den svåraste gärningen har ett straffvärde som motsvarar fängelse i mer än ett och ett halvt år innebär detta att det näst strängaste brottets straffvärde adderas med en tredjedel medan det tredje brottets straffvärde adderas med en sjättedel. Sammanfattningsvis innebär detta att reduktionen blir högre i förhållande till mer allvarlig brottslighet än vid mindre allvarlig brottslighet.⁸⁹

Hanteringsmodellen utgör emellertid endast riktlinjer och ska inte ses som en rent matematisk formel. Således bör modellen tillämpas med försiktighet. I bedömningen av det samlade straffvärdet ska även övriga omständigheter beaktas i förhållande till det specifika fallet. Vidare ska rätten avslutningsvis göra en rimlighetsbedömning där de jämför den aktuella brottsligheten med andra brottstypers straffvärde för att avgörandet ska bli proportionerligt och skäligt. Riktlinjerna har en viktig funktion eftersom de ger domstolen en gemensam grund för

---

⁸⁶ Ibid., s. 51 f.

⁸⁷ Se exempelvis NJA 2008 s. 359 och NJA 2009 s. 485 I-III.

⁸⁸ Lavén, s. 133 f.

⁸⁹ Borgeke och Heidenborg, s. 178 f.

hur de bör gå tillväga vid hanteringen av flerfaldig brottslighet. Det är dock av stor vikt att riktlinjerna förblir just riktlinjer så att de inte ses som ett givet facit.⁹⁰

Hur flerfaldig brottslighet ska hanteras i förhållande till straffvärdebedömningen kommer bland annat till uttryck i 29 kap. 1 § 1 st BrB som stadgar att ”straff ska, med beaktande av intresse av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde”. Departementschefen har vid påföljdsbestämningsreformen uttalat att praxis ska vara vägledande vid bestämmandet av straffvärdet för flerfaldig brottslighet. Vidare framfördes att systemet ska tillämpas så att både allmänheten och den dömde förstår att mängdbrottslighet leder till att straffvärdet påverkas. Slutligen konstaterade departementschefen att rätten även vid flerfaldig brottslighet som utgångspunkt bör kunna hålla sig inom de tillämpliga straffskalorna. Den sista meningen hänför sig till bestämmelsen i 26 kap. 2 § BrB som stadgar när rätten vid straffvärdebedömningen av flerfaldig brottslighet kan gå utöver straffskalan för det strängaste brottet samt med hur mycket de får överstiga den aktuella straffskalan. Departementschefen menar emellertid att nämnda paragraf i normalfallet inte behövs användas.⁹¹

I de fall rätten anser att det med beaktande av den samlade brottslighetens straffvärde finns fog för att gå över straffmaximum för det strängaste brottets straffskala så finns det i 26 kap. 2 § BrB tydliga ramar och gränser att förhålla sig till. Paragrafen stadgar att det totala straffet inte får överstiga det svåraste straffet med mer än ett år om det svåraste straffet är kortare än fängelse i fyra år (p 1), med mer än två år om det svåraste straffet är fyra år eller längre men inte uppgår till fängelse i åtta år (p 2), med mer än fyra år om det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre (p 3). Vidare gäller att det svåraste av de lägsta straffen inte får underskridas.⁹²

Inom svensk rätt finns ingen skyldighet för domstolarna att ange exakt hur många brott som den dömde gjort sig skyldig till. Alla rättssystem i Västeuropa bygger på samma grundtanke, nämligen att straffvärdet av den samlade brottsligheten blir betydligt lägre än om brottens straffvärden kumulerats var för sig.⁹³ Bortsett från Borgekes ovannämnda hanteringsmodell

---

⁹⁰ Ibid., s. 180.

⁹¹ Jareborg och Zila, s. 118.

⁹² Zila, s. 61.

⁹³ Jareborg och Zila, s. 118 f.

finns ytterligare aspekter som bör belysas i relation till flerfaldig brottslighet. I de fall varken den svåraste eller näst svåraste gärningen är särskilt allvarlig kan dessa två brotts straffvärden kumuleras utan att någon reduktion sker. Vidare sker tillägg på straffvärdet endast till en viss nivå. Detta innebär att när en stor mängd brottsliga gärningar begåtts förhöjs slutligen inte straffet för den samlade brottsligheten.⁹⁴

En omtvistad fråga gällande hanteringen av flerfaldig brottslighet är huruvida rätten ska se allvarligare på mängdbrott som rör olikartade brottstyper när brotten begåtts under en längre tidsrymd jämfört med likartad brottslighet som skett under en kortare tidsperiod. Det finns ingen rättslig grund för att likartad brottslighet som begåtts under en kortare tid ska tillmätas ett lägre straffvärde, det har emellertid argumenterats för detta synsätt i praxis, vilket kommer behandlas mer ingående under nästföljande rubrik.⁹⁵

4.3 Praxis

Det som fram till nu behandlats i det aktuella kapitlet rör asperationsprincipen i förhållande till dels regleringens bakgrund och utveckling, dels i förhållande till hur rådande system kring flerfaldig brottslighet ser ut i teorin. Slutligen ska nu asperationsprincipen behandlas i relation till praxis, för att få en förståelse kring hur mängdbrottslighet behandlas i praktiken. Det är emellertid tämligen komplicerat att utläsa i rättsfall exakt hur straffvärdebedömningen går till. När flerfaldig brottslighet behandlas finns nämligen ingen skyldighet för rätten att redogöra för de enskilda brottsens straffvärde.⁹⁶

Jag kommer kortfattat gå igenom fem avgöranden där tillvägagångssättet vid beräkningen av straffvärdet för flerfaldig brottslighet redogjorts för. Fokus kommer läggas på rättens diskussion avseende asperationsprincipen och därför behandlas inga detaljerade omständigheter i fallen.

4.3.1 NJA 2008 s. 359

Fallet rör två 21-åringar som tillsammans och i samförstånd gjort sig skyldiga till drygt trettio stölder varav en var att betrakta som grov. Detta var ett av de första fallen där rätten tydligt resonerade kring hur flerfaldig brottslighet ska hanteras i förhållande till asperationsprincipen

---

⁹⁴ Ibid., s. 119.

⁹⁵ Borgeke och Heidenborg, s. 175.

⁹⁶ Ulväng, s. 241 ff.

och det är således ett vägledande rättsfall som ofta hänvisas till i praxis vid hanteringen av mängdbrottslighet.⁹⁷

HD konstaterar att utgångspunkten vid bedömningen av straffvärdet för flerfaldig brottslighet går att utläsa i 29 kap. 1 § BrB. Där stadgas att brottsligheten i dess helhet ska beaktas vid straffvärdebedömningen. Rätten lyfter fram att det saknas ledning för hur en sådan bedömning i praktiken ska gå till i såväl lagstiftning, förarbeten och rättspraxis. Vissa riktlinjer går att finna i doktrin. De framför att anledningen till avsaknaden av tydlig vägledning kan bero på att bedömningen behöver vara tämligen fri eftersom förhållandena i de olika fallen kan vara såpass olika beaktande de samband som finns mellan de brottsliga gärningarna. När de olika brotten exempelvis har likartade straffvärden bör det samlade straffvärdet påverkas mer än i de fall endast det grövsta brottet har ett högt straffvärde, i det fallet ska det samlade straffvärdet påverkas i mindre utsträckning. Detta exemplifieras enligt följande, om ett av de begångna brotten har ett straffvärde som motsvarar fängelsemaximum om 10 år så kan straffet för den övriga brottsligheten endast sättas 40 % över det nämnda straffet. Detta oberoende av hur allvarlig och omfattande den övriga brottsligheten är.

4.3.2 NJA 2009 s. 485 I

Aktuellt fall rör ett väckt åtal avseende rån samt en tidigare dom avseende våldtäkt som ännu inte börjat verkställas. Domen behandlar således även 34 kap. 3 § 2 st BrB som stadgar att straffet, när den tidigare domen ännu inte börjat verkställas, i möjligaste mån inte ska överstiga vad som kunnat dömas ut för de båda brotten enligt 26 kap. 2 § BrB.

Avseende straffvärdebedömningen för den flerfaldiga brottsligheten börjar rätten med att konstatera att asperationsprincipen gäller i svensk rätt. De framför att några generella riktlinjer för hur denna bedömning ska genomföras är svåra att ange. Vad som kan vara av betydelse är exempelvis vilken brottstyp som är aktuell samt vilka samband som finns mellan de brottsliga gärningarna. De menar att skälen för att avvika från en ren kumulation minskar i förhållande till sambandet mellan gärningarna. Desto svagare samband mellan brotten, desto svagare anledning till att avvika från kumulation. I det aktuella fallet konstaterar HD att i de fall ett gemensamt fängelsestraff utdömts för rånet och våldtäkten hade det samlade straffvärdet bedömts lägre än vad som hade blivit utgången ifall de enskilda straffvärdena kumulerats. Det

---

⁹⁷ NJA 2008 s. 359 har bland annat hänvisats till i samtliga rättsfall som behandlas nedan.

fanns ett tidsmässigt samband, däremot rörde det sig om två helt skilda brottstyper. Reduktionen hade därav blivit lägre än vad den blivit ifall det fanns andra tydliga samband mellan gärningarna.

4.3.3 NJA 2018 s. 378

Fallet rör urkundsförfalskning där två gärningsmän tillsammans och i samförstånd under en längre period tillverkat en stor mängd falska urkunder i form av bland annat falska identitetskort och uppehållstillstånd.

HD börjar med att redogöra för att straffmaximum i detta fall är 3 år enligt bestämmelserna i 26 kap. 2 § BrB. De konstaterar därefter att straffvärdet vid mängdbrottslighet brukar ske med utgångspunkt i asperationsprincipen. I allmänhet är utgångsläget vid straffvärdebedömningen det allvarligaste brottets straffvärde. Därefter görs tillägg på straffvärdet i en fallande skala utefter övriga gärningars allvar. Slutligen ska det göras en allmän kontroll för att straffvärdet ska anses proportionerligt i förhållande till de aktuella gärningarna. HD går vidare med att fastställa att det vid seriebrottslighet finns ett tydligt samband mellan brotten. Vid sådana förhållanden ska särskilda överväganden hanteras. Att brottsligheten skett systematiskt och följts av planering innebär att reduktionen av den samlade brottsligheten ska bli något lägre än vad som annars följer av asperationsprincipen. Avslutningsvis poängterar rätten att en sådan minskad reduktion måste beaktas utifrån den allmänna efterkontrollen som alltid ska ske. Det samlade straffvärdet i detta fall bedöms uppgå till fängelse i ett och ett halvt år.

4.3.4 NJA 2019 s. 238

Fallet rör bland annat grov våldtäkt mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn samt utnyttjande av barn för sexuell posering. Det är en tilltalad som utsatt en och samma målsägande för ett mycket stort antal brott. Den tilltalade dömdes bland annat för omkring 100 fall av grov våldtäkt mot barn.

HD konstaterar att flera olika aspekter kan vägas in vid bedömningen av straffvärdet för flerfaldig brottslighet. Bland annat vilken typ av brottslighet som är aktuell samt vilket samband det finns mellan gärningarna. En systematisk och planerad brottslighet kan leda till att reduktionen blir något mindre. Vidare kan särskilda överväganden behövas göras när fallet rör flera allvarliga brott med likartade straffvärden. HD framför att maximistraffet i det aktuella fallet är fängelse i 14 år enligt bestämmelserna i 26 kap. 2 § BrB. Vid bedömningen av det

samlade straffvärdet i nuvarande fall fäster HD särskild vikt vid sambandet mellan brotten samt systematiken som legat bakom gärningarna. De beaktar framförallt att gärningsmannen hade begått mycket allvarliga brott mot en skyddslös och närstående person. Allvaret i de enskilda gärningarna ansågs öka i och med uppkomsten av nya brott eftersom detta leder till att offrets lidande och utsatta position förstärks. Detta är en omständighet som ska beaktas vid fastställandet av det samlade straffvärdet. I fallet hade gärningsmannen begått brott mot samma målsägande under fem års tid. Brottsligheten var återkommande, systematisk och hänsynslös. HD menar att de kvalitativt försvårande omständigheterna inte beaktas i förhållande till varje individuellt brott utan det ska istället beaktas i förhållande till bedömningen av det samlade straffvärdet. Slutsatsen blev att straffvärdet skulle uppgå till fängelse i 12 år.

4.3.5 NJA 2019 s. 747

Fallet rör ett flertal övergrepp i rättssak som skett upprepade gånger under en period om tre månader mot en och samma målsägande. Frågan som HD skulle behandla var hur straffvärdebedömningen för den flerfaldiga brottsligheten bör hanteras.

HD börjar med att lyfta fram de allmänna utgångspunkterna för straffvärdebedömningen vid flerfaldig brottslighet samt att gärningar som begåtts på ett systematiskt sätt kan leda till att reduktionen i viss mån minskar. Därefter hänvisar HD till NJA 2019 s. 238 för att konstatera att bedömningen även kan påverkas av att de brottsliga handlingarna riktats mot en och samma målsägande vilket förhöjer allvaret i de enskilda gärningarna. Detta kan antingen beaktas i förhållande till varje enskilt brott eller i förhållande till den samlade brottslighetens straffvärde i dess helhet. Ett skäl som talar för det senare alternativet är att det blir lättare att se vilka samlade konsekvenser som uppstår i förhållande till straffvärdet och därför minimeras risken för att bedömningen blir mekanisk. HD går vidare med att diskutera straffvärdet i det aktuella fallet och kommer fram till att brottens allvar ökat i och med att de under en relativt lång tid riktats mot samma målsägande. De väljer att beakta denna omständighet i förhållande till den slutliga straffvärdebedömningen. Det samlade straffvärdet bestämdes till fängelse i två år.

4.3.6 Sammanställning av praxis

I NJA 2008 s. 359 konstaterar HD att straffvärdebedömningen vid flerfaldig brottslighet kan påverkas av flera olika omständigheter och att detta troligen är anledningen till att det inte finns någon tydlig vägledning i lagstiftning och förarbeten. Exempelvis kan reduktionens storlek påverkas av ifall de olika brotten har likartade straffvärden eller ifall endast ett av brotten har

ett högt straffvärde. I NJA 2009 s. 485 I konstaterades det att ett tydligt samband mellan de skilda brotten medför en högre reduktion vid bedömningen av det samlade straffvärdet. HD hade dock en helt annan utgångspunkt i NJA 2018 s. 378 där de resonerade kring att ett tydligt samband mellan gärningarna snarare talar för att reduktionen ska bli mindre än vad som varit fallet om det inte fanns något sådant samband. I de två senaste rättsfallen konstaterar HD först i NJA 2019 s. 238 att särskilda överväganden bör göras ifall det är fråga om ett mycket stort antal brott med likartat straffvärde som skett mot en och samma målsägande. Detta ansågs som en försvårande omständighet som bör leda till ett högre samlat straffvärde för mängdbrottsligheten. I NJA 2019 s. 747 utvecklar HD denna aspekt med att lyfta fram att sådana omständigheter som påverkar allvaret i gärningarna inte bör beaktas utifrån de enskilda brotten utan att de istället ska påverka bedömningen av straffvärdet i dess helhet för att undvika en för mekanisk bedömningen. Slutligen innebär resonemanget i NJA 2019 s. 747 att upprepad brottslighet mot samma målsägande inte bara ska påverka brottens allvar vid sexualbrott, utan även vid andra brottstyper.

4.4 Sammanfattande kommentarer

Ovanstående text har behandlat asperationsprincipens bakgrund, nuvarande reglering samt tillämpningen i praxis. Asperationsprincipen infördes i svensk rätt som en rimlig mellanväg då kumulation ledde till för stränga påföljder medan absorption ledde till för milda påföljder. Nuvarande reglering grundar sig på straffrättsliga principer och asperationsprincipen kommer bland annat till uttryck i 26 kap. 2 § BrB som reglerar taket för straffmaximum vid flerfaldig brottslighet.

Tillvägagångssättet för tillämpandet av asperationsprincipen vid flerfaldig brottslighet är inte lagreglerat. Hur tillämpningen ska ske i praktiken har istället utvecklats i framförallt praxis där det på senare tid konstaterats att reduktionen inte bör bli lika stor som i normalfallet om det finns ett tydligt samband mellan brotten, om brottsligheten skett systematiskt och följts av planering och om gärningarna riktats mot samma målsägande under en längre period. Det har även utvecklats hanteringsmodeller kring bedömningen av det samlade straffvärdet vid mängdbrottslighet i doktrin. Modellen är konstruerad så att reduktionen blir högre vid allvarigare brott än vid mindre allvarlig brottslighet. Det framförs dock att modellerna endast utgör riktlinjer och att beräkningen av straffvärdet för flerfaldig brottslighet inte ska bli en matematisk formel.

5. Flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen i relation till brottsoffer och gärningsmän

I detta kapitel undersöker jag min andra frågeställning med hjälp av den rättsdogmatiska metoden. Mitt material är lagstiftning, doktrin och RÅR. I kapitlet undersöks asperationsprincipen utifrån olika värdeintressen som påverkas av regleringens utformning. Här behandlas först brottsoffer och gärningsmän inom straffrätten generellt därefter behandlas dessa två subjekt i förhållande till flerfaldig brottslighet kopplat till åtalsunderlåtelser och förundersökningsbegränsningar.

5.1 Brottsoffer och gärningsmän inom straffrätten

Straffrätten har ett janusansikte i form av att den värnar för flera olika intressen, dels intresset av att genom kriminalisering skydda allmänheten och potentiella brottsoffer, dels intresset av att även beakta gärningsmannaperspektivet.⁹⁸ Brottsofferperspektivet avspeglas framförallt i den materiella straffrätten som har ett skyddande intresse medan gärningsmannaperspektivet är framträdande vid straffprocessrätten där regleringen utformats för att säkerställa att prövningen går till på ett rättssäkert sätt. I den straffrättsliga utvecklingen har brottsofferperspektivet fått en allt mer framtonad plats och dess roll i den offentliga diskussion har ökat.⁹⁹ Utvecklingen kan kopplas till Europakonventionens krav på konventionsstaternas positiva förpliktelser. Att staten är förpliktigad till att aktivt agera för att skydda allmänheten mot ingrepp från andra individer bidrar till att risken för att staten underlåter att utreda brott som någon utsatts för minskar.¹⁰⁰

Burman menar att brottsofferperspektivet inom rätten är av stor vikt eftersom det bidrar med kunskaper kring luckor i rätten samt synliggör huruvida det finns behov av förändringar.¹⁰¹ Brottsofferperspektivet måste emellertid behandlas i relation till gärningsmannaperspektivet för att skapa förutsättningar för en faktisk diskussion kring hur brottsoffer ska implementeras i rättssystemet. Intresset av förutsebarhet och rättvisa påföljder inbegriper inte enbart gärningsmannen, utan även brottsoffret.¹⁰² Enligt Burman är upprättelse det mest väsentliga

---

⁹⁸ Asp, Petter, *Straffrätten – i går, i dag och i morgon*, SvJT 100 år (festschrift), s. 154.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid., s. 155.

¹⁰¹ Burman, Monica, *Brottsoffer i straffrätten*, I: Lernestedt, Claes och Tham, Henrik, *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2011, s. 279.

¹⁰² Ibid., s. 286.

intresset för brottsoffer. Vad upprättelse innebär är emellertid svårt att konkretisera. Upprättelse grundar sig inte enbart i huruvida gärningsmannen döms eller inte. Det kan anses lika viktigt att brottsoffret känner att denne blir tagen på allvar och möts med respekt.¹⁰³ Vidare innebär inte brottsofferperspektivet att straff alltid bör skärpas. År 1983 ifrågasatte förmögenhetsbrottsutredningen rimligheten i att stöld och misshandel ska ha samma straffskalor. De förslog att vissa förmögenhetsbrotts straffskalor skulle sättas ner utifrån ett brottsofferperspektiv.¹⁰⁴ Slutligen menar Burman att det vid diskussionen kring brottsoffer- och gärningsmannaintressen inte bör införas någon generell princip kring att något av intressena ska väga tyngre eller gå före det andra utan intressena måste beaktas tillsammans.¹⁰⁵

I litteraturen går även att finna åsikter kring att gärningsmannaperspektivet fått en för stor roll i straffrätten. Fredriksson och Malm lyfter fram att det ökade brottsligheten i samhället är oroväckande och att det upplevda otryggheten bland medborgare blivit en lucka i välfärdssystemet. De lyfter fram att vissa menar att denna utveckling kan bero på ett systemfel i rättssystemet som grundar sig i att ett för stort fokus läggs på gärningsmännen, medan brottsoffren osynliggörs.¹⁰⁶ Kriminalpolitiken bör därför skifta inriktning och i de fall rättssystemet tvingas välja mellan brottsoffers och gärningsmäns intressen måste brottsoffers intressen premieras.¹⁰⁷ Särskilt kopplat till mängdbrottslighet kan alltför givmilda straffreduktioner ses som att rättsordningen är ointresserad av den skada som orsakats brottsoffer i och med gärningarna.¹⁰⁸

5.2 Åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsningar

Åtalsunderlåtelse regleras i 20 kap. 7 § rättegångsbalken (1942:740) (RB) och innebär kortfattat att åklagaren kan välja att inte väcka åtal för ett brott. Det finns vissa rekvisit som måste vara uppfyllda för att denna rätt ska anses föreligga. Först och främst ska skuldfrågan som huvudregel vara klarlagd. Detta innebär att gärningsmannen ska ha erkänt brottet. Vidare får åtalsunderlåtelser inte innebära att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse åsidosätts.¹⁰⁹

---

¹⁰³ Ibid., s. 288 f.

¹⁰⁴ Ibid., s. 292.

¹⁰⁵ Ibid., s. 290.

¹⁰⁶ Fredriksson, Max och Malm, Ulf, *Brottsoffrens rättigheter i brottmålsprocessen*, 3 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2004, s. 118 f.

¹⁰⁷ Ibid., s. 122.

¹⁰⁸ Jareborg, s. 276.

¹⁰⁹ 20 kap. 7 § 1 st 3 p RB jämte Lindberg, Gunnel, *Rättegångsbalk (1942:740)*, Lexino lagkommentar till 10 kap. 7 §, JUNO, senast genomgången 1 december 2020.

Begreppet ”väsentligt enskilt intresse” utgår från brottsofferperspektivet där den som utsatts för brott kan antas ha ett intresse av att brottet utreds och att gärningsmannen lagförs. Intresset av att få fram det material som behövs för att föra en skadeståndstalan kan också anses utgöra ett väsentligt enskilt intresse. Huruvida ett väsentligt enskilt intresse föreligger mer konkret är beroende av storleken på skadan samt vilka ekonomiska förhållanden parterna har. En åtalsunderlåtelse är mer befogad när fallet rör en sakskada som täcks av en försäkring. När det däremot rör en personskada eller om brottet inneburit en grov kränkning av målsägande talar detta emot en åtalsunderlåtelse.¹¹⁰

I förhållande till flerfaldig brottslighet kan en åtalsunderlåtelse ske när det rör ett större antal brott och den misstänkte inte lagförs för dem alla eftersom påföljden inte kommer påverkas av den övriga brottsligheten. Anledningen till detta system är att det har stora processekonomiska fördelar.¹¹¹ I riksåklagarens riktlinjer går att finna vissa vägledande exempel på när åtalsunderlåtelse kan aktualiseras. Ett exempel är när redan utredda brott har ett straffvärde på ett års fängelse medan utredningen av fler brott endast skulle påverka straffvärdet med ett par månaders fängelse. Vidare kan åklagaren välja att inte väcka åtal ifall den nya brottsligheten bedöms som lindrig i förhållande till den redan utredda brottsligheten, detta oavsett hur påföljden av det lindrigare brottet hade kunnat påverka straffvärdet för den flerfaldiga brottsligheten.¹¹²

När åklagaren fattat ett beslut om åtalsunderlåtelse registreras detta i gärningsmannens belastningsregister. Någon påföljd för just det brottet aktualiseras dock inte. Detta leder till att eventuella skadeståndsanspråk från brottsoffer inte tas med. Som nämnts kan åtalsunderlåtelse aktualiseras då någon är misstänkt för flera brott varpå åklagaren kan välja att endast väcka åtal för vissa av dessa brott i syfte att uppnå en rimlig gemensam påföljd för gärningarna, medan övriga brott behandlas genom regleringen kring åtalsunderlåtelse. När det rör flerfaldig brottslighet kan processekonomiska aspekter ibland väga över intresset av att brottsoffer får upprättelse och skadestånd genom en rättegång.¹¹³ I de fall åklagaren beslutar om åtalsunderlåtelse har brottsoffret emellertid en rätt att själv väcka åtal och anlita ett juridiskt

---

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² RÅR 2008:2 *Förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse*, s. 18 f.

¹¹³ Landström, s. 34 f.

ombud. Denna rätt tillämpas dock sällan eftersom brottsoffret riskerar stå för sina egna såväl som för den tilltalades rättegångskostnader i de fall den tilltalade frikänns.¹¹⁴

Förundersökningsbegränsning regleras i 23 kap. 4 a § RB vilket utgör ett undantag från den generella skyldigheten att inleda en förundersökning.¹¹⁵ Bestämmelsen aktualiseras framförallt vid flerfaldig brottslighet och ett exempel på när förundersökningsbegränsning kan ske är när flera brottsmisstankar riktas mot en misstänkt och åklagaren väljer att endast utreda och lagföra ett antal av de aktuella gärningarna.¹¹⁶ En förutsättning som måste vara uppfylld är att fortsatt utredning skulle kräva orimliga kostnader i proportion till sakens betydelse och brottets straffvärde inte kan antas överstiga tre månader alternativt att reglerna kring åtalsunderlåtelse kan aktualiseras och/eller om något väsentligt allmän eller enskilt intresse inte åsidosätts i och med förundersökningsbegränsningen.¹¹⁷

Således kan åklagaren vid flerfaldig brottslighet välja att enbart utreda ett antal av de mest allvarliga brotten och besluta om förundersökningsbegränsning för de övriga gärningarna. Motivet bakom detta förfarande härrör sig till processekonomiska skäl. Detta blir särskilt påtagligt för brottsoffer när en förundersökningsbegränsning sker efter att ett antal likartade brott begåtts mot flera olika målsägande. Situationen kan då leda till att flera av brottsoffren inte får sin sak prövad i domstol och därför inte ges upprättelse i form av bland annat skadestånd.¹¹⁸

5.3 Sammanfattande kommentarer

Enligt Burman är upprättelse det viktigaste intresset för brottsoffer. Det är emellertid svårt att konkretisera vad begreppet upprättelse egentligen innebär. Burman konstaterar att det mest väsentliga inte är huruvida den misstänkte får en fällande dom utan det viktigaste är att brottsoffer känner att de blir tagna på allvar och möts med respekt. Hon anför vidare att brottsoffers och gärningsmäns intressen bör beaktas tillsammans. Fredriksson och Malm menar emellertid att brottsoffrets intressen alltid bör väga tyngst vid en intressekonflikt.

---

¹¹⁴ Ibid., s. 36.

¹¹⁵ 23 kap. 4 a § RB jämte Lindberg, Gunnel, *Rättegångsbalk (1942:740)*, Lexino lagkommentar till 23 kap 4 a §, JUNO, senast genomgången 1 december 2020.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ 23 kap. 4 a § RB.

¹¹⁸ Landström, s. 32 f.

Vad gäller åtalsunderlåtelser och förundersökningsbegränsningar kan dessa system leda till att brottsoffrets intressen får ge vika för processekonomiska aspekter, särskilt vid flerfaldig brottslighet då det kan räcka att endast utreda ett visst antal brott när åklagaren anser att ytterligare gärningar inte kommer påverka det samlade straffvärdet. Det finns dock inslag av ett brottsoffertänk i regleringen eftersom åtalsunderlåtelser i möjligaste mån ska undvikas då fallet rör en kränkning eller personskada eftersom detta kan räknas som ett väsentligt enskilt intresse. Det är dock utträtt att regleringen framförallt är konstruerad för att tillgodose gärningsmannens intressen.

6. Återfall i brottslighet jämfört med flerfaldig brottslighet

I detta kapitel undersöker jag min tredje frågeställning med hjälp av den rättsdogmatiska metoden. Mitt material är lagstiftning, förarbeten och doktrin. I kapitlet kommer återfall i brottslighet behandlas. Detta görs i relation till regleringen kring flerfaldig brottslighet. Vid återfall i brottslighet kan straffet skärpas och bli hårdare än vad det hade blivit ifall det inte var fråga om ett återfall.¹¹⁹ Vid flerfaldig brottslighet tillämpas istället asperationsprincipen som leder till att den upprepade brottsligheten sammantaget betraktas mildare eftersom straffvärdet reduceras i en fallande skala. Både återfall i brottslighet och flerfaldig brottslighet innebär i grund och botten att en och samma gärningsman begått flera brott. Jag vill därför undersöka vilka motiv och argument som ligger bakom att dessa två situationer behandlas såpass olika vid straffvärdebedömningen. Jag kommer först undersöka bakgrunden till regleringen gällande återfall i brott samt gällande rätt. Därefter följer en undersökning kring motiven bakom straffskärpning vid återfall i brottslighet. Slutligen presenteras en kort jämförelse mellan återfall i brott kontra flerfaldig brottslighet.

6.1 Bakgrund och gällande rätt avseende återfall i brottslighet

Att en förstagångsförbrytare inte ska straffas lika hårt som den som återfaller i brott har länge varit den dominerande föreställningen. Redan år 1560 infördes den första bestämmelsen kring återfall i brottslighet i Sverige. Tankesättet grundar sig i det allmänna rättsmedvetandet men de teoretiska motiveringarna har ändrats över tid.¹²⁰ Under 1800-talet var återfall i brottslighet en av de mest diskuterade frågorna inom straffrätten. De flesta ansåg att återfallet skulle betraktas i en skärpande riktning vid bestämmandet av straff. Vissa menade motsatsvis att återfallet skulle generera ett mildare straff än vad som utdömts för det första brottet. Det är emellertid majoritetens inställning som fått genomslag i den rättsliga utvecklingen, alltså att återfall ska leda till en strängare påföljd. År 1989 tillkom två av de mest väsentliga paragraferna kring återfall i brottslighet, nämligen 29 kap. 4 § och 30 kap. 4 § 2 BrB.¹²¹

I 29 kap. 4 § BrB stadgas att rätten vid straffmätningen i skärpande riktning ska ta hänsyn till om den tilltalade återfallit i brottslighet. De kan således besluta om att straffet ska bli högre än brottets egentliga straffvärde. Vid denna bedömning ska rätten särskilt beakta den tidigare brottslighetens omfattning, hur lång tid som har gått mellan brotten, om den nya brottsligheten

---

¹¹⁹ Se 29 kap. 4 § samt 30 kap. 4 § 2 st BrB.

¹²⁰ Träskman, Per Ole, *Om återfall i brott*, SvJT 1999, s. 200.

¹²¹ *Ibid.*, s. 201 f.

är lik den gamla brottsligheten och/eller om båda fallen rör brottslighet av särskilt allvarligt slag. Bestämmelsen tillämpas endast om återfallet inte beaktas genom påföljdsvalet. Återfallet ska som huvudregel beaktas vid val av påföljd enligt 30 kap. 4 § 2 st BrB. Här stadgas att rätten får beakta att den tilltalade tidigare begått brott som skäl för att välja fängelse som påföljd. Utöver dessa två paragrafer kan även 34 kap. 5 § BrB aktualiseras vid återfall i brottslighet. Denna bestämmelse föreskriver att rätten får beakta återfall i brott genom att förklara en tidigare villkorligt medgiven frihet förverkad.

Det finns således tre sätt för rätten att beakta återfallet i skärpande riktning. I första hand ska rätten välja att beakta återfallet i förhållande till påföljdsvalet enligt regleringen i 30 kap. 4 § 2 st BrB. I andra hand ska rätten tillämpa bestämmelsen i 34 kap. 5 § BrB genom att förklara tidigare villkorligt medgiven frihet förverkad. I sista hand ska rätten vid straffmätningen beakta 29 kap. 4 § BrB, alltså att straffet ska bli högre än brottets egentliga straffvärde. Denna regel kan exempelvis användas då den villkorligt medgivna friheten inte längre går att förverka på grund av att prøvotiden löpt ut, alternativt då den nya brottsligheten är såpass allvarlig att den enda möjliga påföljden är fängelse.¹²² Det krävs inte att den tilltalade tidigare dömts för brott utan endast att denne har gjort sig skyldig till brott vilket innebär att regleringen kring återfall i brott även kan aktualiseras då tidigare brottslighet lett till åtalsunderlåtelse eller ett strafföreläggande.¹²³ Vanligtvis tillämpas endast ett av de nämnda tillvägagångssätten för straffskärpning vid återfall eftersom de är anpassade för olika situationer. I de fall rätten ändå väljer att använda sig av mer än ett tillvägagångssätt måste de redovisa för parterna på vilka grunder de valt att använda en sådan reaktion. Vidare ska den samlade reaktionen kunna anses rimlig.¹²⁴

Huvudregeln är som nämnts ovan att återfallet beaktas i samband med påföljdsvalet. Rätten gör en sammanvägd bedömning av alla omständigheter kring återfallet som talar för- och emot en fängelsepåföljd. Om det har gått mer än fyra år sedan den tidigare brottsligheten begicks tillmäts sällan denna omständighet någon betydelse i förhållande till påföljdsvalet av den nya brottsligheten. Vidare lägger rätten vikt vid hur likartad brottsligheten är. Exempel på likartad brottslighet är narkotikabrott och narkotikasmuggling. Om den nya brottsligheten har ett lägre straffvärde än den tidigare brottsligheten ses detta som en förmildrande omständighet i

---

¹²² Träskman, s. 205 fotnot 21 jämte Jareborg och Zila, s. 128.

¹²³ Prop. 1987/88:120 *Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)*, s. 88.

¹²⁴ *Ibid.*, s 53.

förhållande till påföljdsvalet. Slutligen ska rätten väga in brottslighetens allvar i sin bedömning. Om det rör sig om ett mycket allvarligt brott talar detta för att rätten ska beakta den tidigare brottsligheten vid påföljdsvalet i skärpande riktning. Brottsligheten ska då ha ett straffvärde som motsvarar fängelse i minst ett år för att återfallet ska vägas in i den samlade bedömningen.¹²⁵

6.2 Motiven bakom straffskärpning

Det finns skilda åsikter kring på vilka grunder ett återfall ska ges betydelse i relation till den nya brottsligheten. Vissa menar att den nya brottslighetens klandervärdhet ökar i och med att gärningsmannen tidigare begått brott medan andra pekar på behovet av individuell avskräckning och inkapacitering för att avhålla gärningsmannen från fortsatt brottslighet. Vidare har allmänpreventiva skäl använts som argument för att återfall i brottslighet bör behandlas i en skärpande riktning. Historiskt sett har uppfattningen varit att den som begått och lagförts för ett brott men ändå fortsätter begå brottsliga gärningar förtjänar en strängare påföljd.¹²⁶

Motiven bakom den svenska regleringens utformning av straffskärpning vid återfall i brott är inte lätta att fastställa. Justitieministern uttalade i påföljdsbestämmningspropositionen att det måste finnas en möjlighet till att beakta tidigare brottslighet vid påföljdsvalet. Hon anförde vidare att ett sådant system uppfattades som naturligt och rimligt av allmänheten.¹²⁷ I senare förarbeten framförs att det är önskvärt att regleringen kring straffskärpning vid återfall i brottslighet får ett större genomslag i domstolspraxis. Bakgrunden till detta var att återfallet i praktiken hade en väldigt begränsad roll vid bestämmandet av straff.¹²⁸ Ytterligare argument som framförts i utredningar är att straffskärpningar vid återfall kan motiveras utifrån att det finns ett behov av att påvisa att toleransen för brottsliga handlingar minskar i takt med att brottsligheten fortgår och upprepas.¹²⁹

Borgeke ställer sig skeptisk till huruvida återfall i brott ska leda till en strängare påföljd. Han menar att detta system eventuellt kan strida mot proportionalitetsprincipen eftersom det straffrättsliga ingripandet inte enbart grundar sig på bedömning av den nya brottsligheten,

---

¹²⁵ Borgeke och Heidenborg, s. 330 ff.

¹²⁶ Ibid., s. 204.

¹²⁷ Borgeke och Heidenborg, s. 205 jämte prop. 1987/88:120 s. 52.

¹²⁸ Prop. 2009/10:147 *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.*, s. 33.

¹²⁹ SOU 2008:85, s. 18.

vilket vore en proportionerlig bedömning, utan att även det brott gärningsmannen redan avtjänat vägs in vid påföljdsvalet. Utifrån individualpreventiva argument kan straffskärpning vid återfall motiveras utifrån att den tilltalade är i större behov av individuell avskräckning, vård eller inkapacitering. Borgeke är emellertid tveksam till sådana argument eftersom inkapacitering utifrån kriminologisk forskning visar att ett fängelsestraff sällan leder till en minskad risk för att gärningsmän fortsätter begå brott när de kommer ut.¹³⁰

Ett argument för straffskärpning vid återfall är att en gärningsman som upprepat begår brottsliga gärningar är mer likgiltig inför de värden rättsordningen ska skydda. Återfallet blir således ett tecken på en allmän olydnad vilket motiverar en strängare påföljd.¹³¹ Detta kan kopplas till rättviseteorier som grundar sig i att en gärningsman som upprepat begår brott förtjänar ett strängare straff och att detta kan anses rättvist. Resonemanget grundar sig på att den som återfaller i brottslighet har en större skuld eftersom denne bevisat en fortsatt brist på självkontroll samt en fortsatt ohörsamhet mot samhällets lagstadgade krav. Vidare kan straffskärpning vid återfall påkallas utifrån allmänpreventiva skäl eftersom den kategori av människor som begår nya brott kan anses vara i behov av strängare straffhot för att avhålla sig från brottslighet.¹³² Sett ur ett ideologiskt perspektiv kan straffskärpningar motiveras utifrån att det inte finns skäl att vara lika generös vid påföljdsvalet för den nya brottsligheten som vid den tidigare brottsligheten.¹³³

6.3 Återfall i brottslighet kontra flerfaldig brottslighet

Vid flerfaldig brottslighet ”kostar” brottet mindre än för den som återfaller i kriminalitet där brottsligheten ”kostar” mer.¹³⁴ Det är således helt skilda system för hur de tillsynes snarlika situationerna ska behandlas. Grunden är densamma vid såväl flerfaldig brottslighet som vid återfall i brottslighet, nämligen att en gärningsman har begått fler än ett brott. Skillnaden är att vid flerfaldig brottslighet lagförs gärningsmannen vid samma rättegång medan den som återfaller i brottslighet lagförs vid olika rättegångar.¹³⁵

---

¹³⁰ Borgeke och Heidenborg, s. 205 f.

¹³¹ Jareborg och Zila, s. 71.

¹³² Ibid., s. 82.

¹³³ Träskman, 210.

¹³⁴ Jareborg, s. 264.

¹³⁵ Jareborg och Zila, s. 118 och 127.

Förklaringen till att situationerna behandlas olika kan tänkas hänföras till individualpreventiva skäl. Det behövs eventuellt en strängare påföljd för den som upprepat begår brott efter att denne dömts för att personen ifråga i fortsättningen ska avhålla sig från att begå brott. En alternativ förklaring kan hänföras till allmänpreventiva skäl. De som upprepat begår brott kan anses tillhöra en kategori av människor som behöver en strängare varning när de återigen begår brott efter att de lagförts och att det således finns skäl att behandla dessa hårdare än andra. De som ställer sig bakom de allmänpreventiva skälen har dock svårt att motivera varför rabatter ska ges vid flerfaldig brottslighet. Detta blir ett slags incitament till allmänheten att det lönar sig att fortsätta begå brott innan lagföring eftersom reduktionen leder till att kriminella efter ett visst antal brott kan begå gärningar ”gratis”.¹³⁶

6.4 Sammanfattande kommentarer

Historiskt sett har den dominerande tanken varit att återfall i brott ska generera ett strängare straff än för en förstagångsöverbrytare. I nuvarande reglering finns det tre sätt att beakta återfall i brott. Det första alternativet är att väga in återfallet vid påföljdsvalet enligt 30 kap. 4 § 2 st BrB. Det andra sättet är att förklara tidigare villkorlig medgiven frihet förverkad enligt 34 kap. 5 § BrB. Det sista alternativet är att beakta återfallet vid straffmätningen enligt 29 kap. 4 § BrB. Generellt ska rätten särskilt beakta tiden som gått mellan de brottsliga gärningar, ifall det rör sig om likartad brottslighet samt hur allvarliga brotten anses vara.

Flerfaldig brottslighet grundar sig huvudsakligen i straffrättsliga principer kopplade till proportionalitet, ekvivalens, humanitet och rättvisa. Anledningen till att det anses finnas behov av att särskilt straffa återfall i brott hårdare hänför sig bland annat till att den som återupprepat begår brott förtjänar och behöver en strängare påföljd för att i framtiden avhålla sig från kriminalitet. Sammantaget verkar det som att anledningen till att återfall i brott och flerfaldig brottslighet behandlas olika vid påföljdsbedömningen framförallt härrör sig till att regleringarna konstruerats utifrån skilda ideologier och principer.

---

¹³⁶ Jareborg, s. 264 f.

7. Kritik och lösningsalternativ

I detta kapitel undersöker jag min fjärde frågeställning med hjälp av den rättsanalytiska metoden. Mitt material är förarbeten, motioner till riksdagen, utskottsbetänkanden och dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet*. Först kommer den kritik och alternativa system som presenterats i motioner till riksdagen samt utskottsbetänkanden undersökas. Därefter presenteras de överväganden och förslag som lyfts fram i dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet*. Detta kapitel bidrar till en bredare och djupare förståelse kring de motsättningar som riktats mot asperationsprincipen i politiska framställningar. Kapitlet bidrar även till en förståelse kring hur systemet för flerfaldig brottslighet kan reformeras utifrån de lösningsalternativ som lyfts fram i motioner till riksdagen, i betänkanden och i dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet*.

7.1 Motioner och betänkanden

Som konstaterats i inledningen till denna uppsats är asperationsprincipen tämligen omtvistad. För att kunna analysera principen och eventuella reformer kring hanteringen av flerfaldig brottslighet är det väsentligt att behandla motioner och betänkanden. Detta är av vikt eftersom nuvarande system och även eventuella reformer påverkar samhället i allmänhet och brottsoffer samt gärningsmän i synnerhet i en hög utsträckning.

Kritik mot den nuvarande regleringen av flerfaldig brottslighet går att finna redan i en motion från tidigt 2000-tal. Det lyfts fram att sanktioner och påföljder ska präglas av proportionalitet, tydlighet och medkänsla gentemot gärningsmän och brottsoffer. Vidare ska målet vara att genom påföljden förmå brottslingar att bryta med deras kriminella livsstil. Det framhålls att rådande system brister eftersom påföljderna är orimligt skonsamma i relation till gärningarna och den skada som åsamkats offren. Straffen är utifrån den samhälleliga uppfattningen inte proportionerliga. Enligt polisen är mängdrabatter problematiskt eftersom yrkesförbrytare känner till att straffvärdet inte påverkas i någon större utsträckning om de fortsätter begå likartade brott. Detta har lett till att kriminella under permission samt de som väntar på rättegång begår fortsatt brottslighet utan att det genererar i någon straffskärpning. Det framförs att varje brott ska avspeglas i det samlade straffet för att påföljden ska kunna anses som

proportionerlig. Det krävs ingen ren kumulation men det är av vikt att varje enskilt straff får betydelse i straffvärdebedömningen.¹³⁷

I en senare motion har kritik riktats mot asperationsprincipen i form av att rabattsystemet leder till att en stor mängd brott inte utreds eftersom dessa inte anses påverka det slutliga straffet. Enligt Brå meddelades 25 000 åtalsunderlåtelse år 2013 varav 75 % av dessa rörde mängdrabatt för återfallsförbrytare. Utifrån ett samhällsperspektiv och ett brottsofferperspektiv är nuvarande system inte rimligt. Många brottsoffer får inte sin sak prövad och kan således inte nå upprättelse eftersom det sker ett stort antal åtalsunderlåtelse. Åtalsunderlåtelse rör bland annat brott som misshandel, hot och stölder. Att brottsoffer på grund av asperationsprincipen inte alltid tillerkänns kompensation och upprättelse minskar allmänhetens förtroende för staten och systemet har ett omoraliskt förhållningssätt. Det framförs att regeringen bör komma med förslag på hur denna problematik ska lösas.¹³⁸

I en annan motion gällande hanteringen av flerfaldig brottslighet läggs återigen fokus på brottsoffren. Många brott beivras inte på grund av straffreduktioner vilket leder till att de som utsätts för brott riskerar att inte få någon kompensation till följd av den skada de lidit. Detta resulterar även i att brottslingar i många fall kan begå brott ostört. Konsekvenserna av asperationsprincipen genererar ilska och otrygghet hos allmänheten. Det framförs vidare att i de fall någon begår femtio stölder måste detta leda till ett väsentligt strängare straff än om endast fem stölder begås vilket också bör kunna utläsas i lagstiftningen. Det föreslås att nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet slopas och istället ersätts med ett system där fler brott än det allvarligaste ges en väsentlig betydelse i förhållande till straffet.¹³⁹ Vidare har det i ytterligare en motion lyfts fram att tillämpandet av asperationsprincipen riskerar leda till ett negligierande av brottsoffers rättigheter. Det framförs även att brottsligheten kan antas minska i de fall mängdrabatter inte tillämpas lika generöst eftersom inkapacitering under en längre period innebär ett förhindrande för brottslingar att fortsätta begå brott. Slutligen framförs det att nuvarande ordning leder till ett inskränkande av proportionalitetsprincipen varpå en reformering av påföljdssystemet behövs där varje brott leder till en väsentlig skärpning av det totala straffet.¹⁴⁰

---

¹³⁷ Motion 2001/02:Ju449 *Straff för upprepad brottslighet*.

¹³⁸ Motion 2018/19:1550 *Slopad mängdrabatt vid upprepade återfall i brottslighet*.

¹³⁹ Motion 2019/20:1599 *Slopad mängdrabatt*.

¹⁴⁰ Motion 2019/20:1607 *Straffrabatt*.

I ett av justitieutskottets betänkanden har det framförts att hanteringen av flerfaldig brottslighet bör ses över eftersom det finns ett tydligt behov av att reformera nuvarande reglering i skärpande riktning. Det föreslogs att straffvärdena för de tre allvarligaste brotten ska kumuleras vid straffvärdebedömningen och att asperationsprincipen därefter ska tillämpas för eventuell övrig brottslighet.¹⁴¹ Det konstateras i ett senare betänkande att det ännu inte vidtagits några åtgärder för att möta det förslag som presenterades i det föregående betänkandet. Således framför justitieutskottet återigen att regeringen skyndsamt bör komma med förslag på hur dagens hantering av flerfaldig brottslighet ska reformeras. Det konstateras att regleringen behöver förändras så att straffvärdet för varje enskilt brott ska få större betydelse i förhållande till den slutliga bedömningen av det samlade straffvärdet. Förslaget kring att straffvärdena för de tre grövsta brotten ska kumuleras innan asperationsprincipen tillämpas läggs återigen fram som ett möjligt lösningsalternativ på hur hanteringen av flerfaldig brottslighet kan komma att reformeras.¹⁴²

7.2 Dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet*

I juli detta år beslutade regeringen att en särskild utredare ska överväga och föreslå hur regleringen kan reformeras för att bättre belysa att flerfaldig brottslighet är något lagstiftaren ser mycket strängt på. Utredaren ska överväga alternativa hanteringsmodeller samt analysera för- och nackdelarna med dessa. Det ska även övervägas huruvida olika modeller kan kombineras. Slutligen ska utredaren överväga hur stor betydelse ett samband mellan de skilda brotten ska ha på straffvärdebedömningen. Vid utredningens genomförande ska särskilt principer kring proportionalitet, ekvivalens, likabehandling, legalitet och förutsebarhet iakttas.¹⁴³ Ett fullständigt författningsförslag ska lämnas senast år 2023.¹⁴⁴

7.2.1 Tidigare överväganden

Hur straffvärdebedömningen ska genomföras vid flerfaldig brottslighet har länge varit ett diskuterat ämne, ändå har regleringen kring mängdbrottslighet varit oförändrad sedan slutet av 1980-talet. Kritik har särskilt riktats mot att straffreduktionerna anses vara för höga. Det har skett tidigare överväganden kring liknande frågor som ska analyseras i dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet*. I SOU 2008:85 *Straff i proportion till brottets allvar* konstaterades det i utredningen att det inte var möjligt att lägga fram några konkreta förslag på

---

¹⁴¹ Bet. 2018/19:JuU11 *Straffrättsliga frågor*, s. 129.

¹⁴² Bet. 2020/21: JuU24 *Straffrättsliga frågor*, s. 105.

¹⁴³ Dir. 2021:56, s. 7.

¹⁴⁴ *Ibid.*, s. 1.

hur straffvärdemätningen vid flerfaldig brottslighet ska reformeras eftersom en lagändring riskerar medföra att systemet blir för begränsat på grund av att regleringen måste vara relativt utförlig. De påpekade att det är problematiskt att den som gör sig skyldig till flera brott ofta får ett straff som ligger nära straffminimum. Det ansågs dock att den främsta lösningen är att utvecklingen fortsatt sker genom praxis.¹⁴⁵ Borgeke och Ulväng skrev emellertid i utlåtandet till utredningen att en möjlig lösning vore att höja straffmaximum i 26 kap. 2 § BrB för att den flerfaldiga brottsligheten ska ges större utrymme.¹⁴⁶

I SOU 2012:34 *Nya påföljder* redovisades det i betänkandet ett antal förslag kring hur bestämmandet av påföljd vid flerfaldig brottslighet kan komma att reformeras samt hur mängdbrottslighet kan bekämpas mer effektivt. Några av förslagen var att höja straffmaximum och straffminimum för den gemensamma straffskalan samt att införa en tydligare reglering av hanteringen av flerfaldig brottslighet. Det ansågs emellertid att övervägande argument talade emot en sådan reformering.¹⁴⁷

7.2.2 Kommittédirektivets innehåll och utgångspunkter

Det anförts att lagstiftningen kring flerfaldig brottslighet bör vara sträng, tydlig och förutsebar. Enligt regeringen är den kritik som riktats mot hanteringen av mängdbrottslighet legitim eftersom straffrabatterna är orimligt höga. Särskilt vad gäller mäns våld mot kvinnor måste varje upprepat brott innebära en kännbar reaktion på det slutliga straffet. Att varje enskilt brott inte alltid inverkar på det slutliga straffvärdet kan uppfattas som att rättssystemet nonchalerar det lidande som dessa brott åsamkar brottsoffer, vilket i sin tur kan skada tilltron till rättsordningen. Det konstateras vidare att straffvärdet för ett enskilt brott ofta ligger väldigt nära straffminimum i straffmättningspraxis. Den övre delen av straffskalan finns nämligen främst till för extraordinära och särskilt allvarliga gärningar. Eftersom straffskalorna är breda leder detta till att även det samlade straffvärdet för mängdbrott oftast hamnar långt under maximistraffet för det allvarligaste brottet, trots att det vid flerfaldig brottslighet finns utrymme för att gå över straffskalan. I de fall brottsligheten är tämligen omfattande kan detta system anses otillfredsställande. Det finns således anledning att se över huruvida det nuvarande systemets gemensamma straffskala bör reformeras.¹⁴⁸ Att höja straffmaximum och/eller straffminimum i den gemensamma straffskalan kan antas leda till att strängare påföljder döms

---

¹⁴⁵ Ibid., s. 3.

¹⁴⁶ SOU 2008:85, bilaga 6, s. 566.

¹⁴⁷ Dir. 2021:56, s. 3 f.

¹⁴⁸ Ibid., s. 4 ff.

ut. Anledningen till detta antagande är att en sådan förändring innebär att varje enskilt brott ges större inverkan på det samlade straffvärdet eftersom maximistraffet och/eller minimistraffet för den samlade brottsligheten blir högre än enligt nuvarande reglering.¹⁴⁹

Vidare ska utredaren se över ifall principerna för straffvärdebedömningen bör förtydligas i lagtext. I rådande reglering är endast ramen för de gemensamma straffskalorna lagstadgade. Hur asperationsprincipen ska tillämpas i praktiken vid bestämmandet av det samlade straffvärdet har framförallt utformats i praxis. Regeringen menar att det kan vara fördelaktigt att kommande utveckling av hanteringen av flerfaldig brottslighet regleras i lag. Rättsnormer markerar bättre lagstiftningens syn på mängdbrott. Vidare bidrar en tydligare lagreglering till att legalitetsprincipen bättre tillgodoses eftersom lagbestämmelser leder till en mer enhetlig rättstillämpning och större förutsebarhet. Slutligen kan en mer lagreglerad straffvärdebedömning leda till att rent matematiska formler kring asperationsprincipens tillämpning minimeras. Detta kan antas bidra till att det sker större avväganden kring påföljdens rimlighet samt att alla omständigheter i det enskilda fallet beaktas istället för ett isolerat tillämpande av etablerade tabeller.¹⁵⁰

De konkreta lösningsförslag som lagts fram i direktivet är dels att höja straffmaximum och/eller straffminimum för de gemensamma straffskalorna, dels att genom lagbestämmelser tydliggöra hur systemet ska tillämpas i praktiken. Vidare ska utredningen överväga vilken betydelse brottslighetens samband ska ha på straffvärdebedömningen samt ifall det är möjligt att kombinera olika modeller för att bättre tillgodose att synen på flerfaldig brottslighet skärps.¹⁵¹ Angående övervägandena kring brottslighetens samband och modeller i kombination har utredningen inte lämnat några tydliga uttalanden kring vad sådana överväganden kan förväntas leda till.

7.3 Sammanfattande kommentarer

I motioner och betänkanden anför det att nuvarande hantering av flerfaldig brottslighet leder till påföljder som inte står i proportion till den skada brottsoffer lidit. Vidare brister proportionalitetsprincipen i och med att varje brott inte ges betydelse i straffvärdebedömningen. Det höga antalet meddelade åtalsunderlåtelse leder också till att

---

¹⁴⁹ Ibid., s. 8.

¹⁵⁰ Ibid., s. 6 och 8.

¹⁵¹ Ibid., s. 8 f.

många brottsoffer inte tillerkänns upprättelse och kompensation eftersom ett stort antal brott aldrig utreds. Det konstateras att fler brott bör få en större inverkan på straffvärdebedömningen. Ett förslag är att kumulera straffvärdet av de tre grövsta brotten innan asperationsprincipen börjar tillämpas.

I dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet* konstateras att tidigare lösningsförslag bland annat bestått av att höja straffmaximum och straffminimum vid flerfaldig brottslighet. Det framförs att nuvarande reglering och praxis nonchalerar den skada brottsoffret lidit i och med att varje brott inte alltid utreds samt att det samlade straffet ofta hamnar nära straffminimum. Det ska utredas huruvida hanteringen av mängdbrottslighet bör vara mer lagreglerat och inte endast utvecklas genom praxis. Ytterligare ett reformförslag som ska utredas är ifall straffminimum och/eller straffmaximum bör höjas. Slutligen ska utredaren se över huruvida olika hanteringsmodeller kan kombineras vid straffvärdebedömningen.

8. Analys

8.1 Vilka är systemalternativen för flerfaldig brottslighet och hur är den svenska regleringen utformad?

Frågeställningen har besvarats i kapitel tre och fyra. I kommande framställning sker en kritisk analys av resultatet i undersökningarna utifrån mitt teoretiska ramverk.¹⁵²

De tre etablerade systemalternativen, kumulation, absorption och asperation, har alla sina för- och nackdelar och kan motiveras på skilda sätt utifrån bestraffningsteorierna och de straffrättsliga principerna. Kumulationsprincipen kan huvudsakligen underbyggas av de absoluta bestraffningsteorierna eftersom principen kan sägas hänföras från tankar kring vedergällning och att straffet ska stå i proportion till allvaret i vardera brott. Detta går väl ihop med uttrycket ”öga för öga, tand för tand”. Kumulation kan även motiveras enligt den förtjänstetiska bestraffningsteorin eftersom den som begått brott förtjänar ett straff som står i proportion till brottens moraliska klandervärdhet. Utifrån den utilitaristiska bestraffningsteorin kan kumulation anses önskvärt eftersom onyttan av att begå flera brottsliga gärningar blir väsentligt högre än nyttan för gärningsmannen då varje brotts fulla straffvärde adderas på det totala straffet. Den allmänpreventiva bestraffningsteorin går också i linje med kumulation eftersom straffet vid addering blir väldigt kännbart och således även avskräckande.¹⁵³

Det är dock svårt att motivera användandet av kumulation utifrån de straffrättsliga principerna. Straffet präglas inte av humanitet, tolerans eller medkänsla. Utifrån begreppet rättvisa förstår jag förvisso Humblas resonemang eftersom det ur ett perspektiv kan anses rättvist att varje brott får en reell verkan på det samlade straffet. Ur ett annat perspektiv kan det ifrågasättas huruvida addering av straffvärden alltid leder till rättvisa i förhållande till annan brottslighet. Att flera stölder genererar ett högre straffvärde än ett dråp kan knappast anses proportionerligt eller rättvist utifrån materiella aspekter och det går även emot principen om ekvivalens eftersom lika brott inte behandlas lika och vice versa.¹⁵⁴

Absorptionsprincipen kan i sin tur inte förenas med någon av bestraffningsteorierna. Det är inte tillräckligt avskräckande utifrån de relativa bestraffningsteorierna att endast få en påföljd

---

¹⁵² Se kap. 2.

¹⁵³ Se kap 3.1.

¹⁵⁴ Ibid.

baserad på straffvärdet för det grövsta brottet. Jag tror att straffets avskräckande betydelse kan ha en stor inverkan på gärningsmän. I de fall vi valt att övergå till konsumtionsystemet finns en påtaglig risk att avskräckning i förhållande till straff avtagit betydligt. I de fall gärningsmannen redan vet att hen kommer nå upp till det strängaste brottets straffmaximum finns det inget att förlora på att fortsätta begå brott. Således kan de relativa bestraffningsteorierna ur denna synvinkel vara ett högt vägande argument för att inte tillämpa absorption. Utifrån de absoluta bestraffningsteorierna kan detta system inte anses generera straff som står i proportion till det lidande brottsoffer utsatts för. Absorption säkerställer förvisso humanitetsprincipen utifrån ett gärningsmannaperspektiv eftersom straffen bygger på empati och medömkan. Påföljder kan dock inte anses rimliga och skäligena sett till humaniteten i relation till brottsoffer eftersom endast den allvarligaste gärningen ges en inverkan på straffvärdebedömningen. Proportionaliteten och rättvisan setts också ur spel vid detta systemalternativ eftersom majoriteten av brotten inte får någon inverkan på den slutliga påföljden.¹⁵⁵

Asperationsprincipens förhållande till bestraffningsteorierna anser jag till viss del kan motiveras utifrån de relativa teorierna eftersom rabattsystemet innebär att ett flertal av brotten får en inverkan på det samlade straffvärdet, vilket kan anses avskräckande. Anledningen till att asperationen inte är fullt förenligt med de relativa teorierna beror på att mängdrabatten kan bli ett slags incitament till att begå fler brott. Särskilt i de fall en betydligt stor mängd brott begåtts då reduktionen blir större i relation till antalet begångna gärningar. I och med rabattsystemet blir även onyttan av att begå brott lägre för gärningsmannen ju fler brott som begås vilket inte står i relation till den utilitaristiska bestraffningsteorin.¹⁵⁶

Om asperation sätts i relation till kumulation och absorption anser jag att asperationsprincipen utgör det system som vid en samlad bedömning bäst överensstämmer med de straffrättsliga principerna. Mängdrabatter och maximistraff bidrar till ett humant straffrättsystem i förhållande till den som döms då straffen blir lindrigare vid tillämpandet av detta system. Vidare kan systemet i dess helhet anses proportionerligt och ekvivalent eftersom mindre allvarlig brottslighet inte riskerar komma upp i ett lika högt straffvärde som för ett mycket allvarligt brott. Slutligen kan asperationen i huvudsak anses leda till såväl formellt som

---

¹⁵⁵ Se kap. 3.2.

¹⁵⁶ Se kap 3.3.

materiellt rättvisa domar då många brott de facto får en inverkan på det samlade straffvärdet. Det går dock att diskutera för det motsatta avseende proportionalitet och rättvisa eftersom varje brott förutom det grövsta ges ett betydligt mindre straffvärde än vad det hade fått om enbart ett av brotten begåtts. Det kan upplevas orättvist att den som begått två stölder enbart får halva straffvärdet av det ena brottet, medan den som endast begått en stöld får brottets fulla straffvärde. Sammantaget tror jag emellertid att asperationen i huvudsak bör anses proportionerlig eftersom ett stort antal stölder annars kunnat leda till ett högre straffvärde än exempelvis ett mord. Med det sagt ser jag ändå att det finns möjligheter till att reformera systemet så hanteringen av flerfaldig brottslighet blir än mer i linje med proportionalitetsprincipen. Kopplat till bestraffningsteorierna är kumulationsprincipen den som bäst överensstämmer med dessa. Asperationen kan till viss del anses avskräckande utifrån de relativa bestraffningsteorierna eftersom en stor del av brotten får viss inverkan på det samlade straffvärdet. Det är emellertid utrett att asperationen framförallt kan motiveras utifrån de straffrättsliga principerna snarare än bestraffningsteorierna.¹⁵⁷

Särskilt kopplat till den svenska regleringen kring asperationsprincipen kan nämnas att rätten inte är skyldig att redovisa för varje enskilt brotts straffvärde vilket medför att det är ovisst huruvida alla gärningar de facto haft en inverkan på det slutliga straffet. Detta leder till att det blir svårt att få en överblick för hur straffvärdebedömningen går till vilket även medför svårigheter i att bedöma om straffet kan anses proportionerligt eller inte eftersom rätten inte behöver redogöra för varje separat brotts straffvärde. Det är emellertid det samlade straffvärdet som ska anses proportionerligt och rimligt vid en samlad avvägning och således har det troligen inte ansetts nödvändigt att redogöra straffvärdet för varje specifik gärning.¹⁵⁸

Som tidigare nämnts har Borgeke utvecklat olika modeller för hur asperationen ska beräknas. Utifrån proportionalitetsprincipen och rättviseaspekter kan reduktionernas storlek ifrågasättas. Det har exempelvis inte redogjorts för varför just halva straffvärdet av det näst grövsta brottet ska anses proportionerligt och förtjänt att lägga till på det samlade straffvärdet vilket kan anses utgöra en brist i hanteringen. Vidare blir reduktionen större vid allvarlig brottslighet vilket inte kan anses proportionerligt i förhållande till att mindre allvarlig brottslighet ges mindre mängdrabatt. Detta ger nämligen en bild av att mindre allvarlig brottslighet ska beaktas

---

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Se kap. 4.3.

strängare än mycket allvarlig brottslighet vid bedömningen av det samlade straffvärdet. Dessutom innebär denna modell att det samlade straffvärdet slutligen inte påverkas efter ett visst antal brott. Detta system kan till viss del motiveras utifrån humanitetsprincipen, eftersom en större reduktion kan tänkas behövas vid allvarliga brott eftersom straffets längd påverkas mer av reduktionens storlek om det rör en mycket grov gärning. Däremot kan straffvärdemodellen ur ett perspektiv gå emot principerna kring proportionalitet och rättvisa. Det kan knappast anses proportionerligt och rättvist att den som begått flera allvarliga brott ska få en större reduktion än den som begått två mindre allvarliga gärningar eftersom gärningsmannen då "tjänar mer" på att begå grov brottslighet. Modellen är inte helt förenlig med de relativa bestraffningsteorierna eftersom straffets avskräckande effekt reduceras ju högre straffrabatten är. Den utilitaristiska bestraffningsteorin går också emot denna hanteringsmodell då onyttan av att begå brott minskar desto allvarliga kriminaliteten är.¹⁵⁹

Vidare kan även utvecklingen i praxis till viss del ifrågasättas utifrån proportionalitetsprincipen och diskussioner kring rättvisa. Det konstateras i NJA 2019 s. 238 och NJA 2019 s. 747 att det finns anledning att minska straffreduktionen i de fall flera brott begåtts mot samma målsägande. Jag anser att det utifrån ett annat perspektiv kan vara minst lika klandervärt att aktivt utsätta flera personer för lidande och att även detta skulle kunna motivera att mängdrabatten blir mindre. Det är svårt att finna tydliga argument baserade på rättvisa, proportionalitet och likabehandling utifrån domstolens resonemang i praxis. Detta eftersom slutsatsen blir att vissa gärningsmän bör få en mindre mängdrabatt än andra trots att de begått samma gärningar, men skillnaden är att det i vissa fall endast är ett brottsoffer medan det i andra fall är flera.¹⁶⁰

Vidare har rätten inte använt sig av straffmaximum vid fastställandet av det samlade straffvärdet i något av de undersökta rättsfallen. I NJA 2019 s. 238 konstaterade HD att tolv års fängelse är en rimlig påföljd.¹⁶¹ De förklarade dock inte varför 14 års fängelse, som var maximistraffet, inte kunde anses rimligt. I fallet konstaterades att alla försvårande omständigheter som typiskt sett leder till att reduktionen ska minskas förelåg. Det blir då svårt att förstå när, hur och om det är möjligt att någonsin döma ut en påföljd som motsvarar straffmaximum. Detta signalerar att rätten är väldigt oförmögen att tillämpa maxstraff hur grov

---

¹⁵⁹ Se kap. 4.2.

¹⁶⁰ Se kap. 4.3.4, 4.3.5 och 4.3.6.

¹⁶¹ Se kap. 4.3.4.

brottsligheten än må vara vilket inte kan motiveras utifrån bland annat den allmänpreventiva bestraffningsteorin eftersom straffets avskräckande funktion inte blir tillräckligt framstående.

Det är utrett att asperationsprincipen i huvudsak inte kan motiveras utifrån bestraffningsteorierna. Asperationen bidrar däremot med en viss balans mellan de straffrättsliga principerna kring proportionalitet, ekvivalens, humanitet och rättvisa. Det finns förvisso argument för- och emot hur väl asperationen kan motiveras utifrån dessa aspekter. Bland annat kan modellen för hur asperationen ska beräknas samt hur tillämpningen skett i praxis ifrågasättas utifrån proportionalitetsprincipen och rättviseaspekter. Jag anser att straffreduktionerna idag är för stora i förhållande till vad som kan anses proportionerligt. Särskilt med beaktande av att HD är ytterst obenägna att använda straffmaximum för den gemensamma straffskalan även vid ytterst allvarligt brottslighet. Jämfört med hanteringsalternativen, kumulation och absorption, menar jag dock asperationen vara det system som är mest förenligt med de straffrättsliga principerna utifrån en samlad bedömning.

Slutligen ska nämnas att straffrättsprinciperna även kommer analyseras utifrån en annan infallsvinkel vid min andra frågeställning där bland annat brottsofferperspektivet behandlas. Jag har nu fokuserat på asperationsprincipen i relation till bestraffningsteorier och straffrättsliga principer på en mer generell nivå vilket var syftet med min första frågeställning.

8.2 Hur förhåller sig nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen till brottsoffer och gärningsmän?

Frågeställningen har besvarats i kapitel fem. I kommande framställning sker en kritisk analys av resultatet i undersökningen utifrån mitt teoretiska ramverk.¹⁶²

Som visat har brottsofferperspektivet på senare tid fått en större plats i den straffrättsliga utvecklingen. Det är emellertid viktigt att konstruera en reglering som tillgodoser såväl brottsoffers- som gärningsmäns intressen. Jag ansluter mig således till Burmans resonemang som går ut på att de båda perspektiven måste beaktas i ett sammanhang.¹⁶³ För att konstruera proportionerliga och skäliga påföljder kan inte det ena perspektivet ges större vikt än det andra. Om brottsoffers intressen alltid premieras riskerar detta leda till att humaniteten gentemot gärningsmän inskränks och att straffen därför blir orimligt hårda. Om brottsoffers intressen

---

¹⁶² Se kap. 2.

¹⁶³ Se kap. 5.1.

däremot negligeras eller beaktas sekundärt innebär detta en risk för att brottsoffers rätt till upprättelse inte tillgodoses. Upprättelse är ett svårdefinierat ord som kan innefatta aspekter såsom respektfullt bemötande, att bli tagen på allvar och att tillerkännas ekonomisk kompensation.¹⁶⁴ Hanteringen vid flerfaldig brottslighet bör således sträva efter en balans mellan att å ena sidan visa brottsoffer humanitet i form av upprättelse i förhållande till den skada de orsakats, å andra sidan visa gärningsmän humanitet genom att inte utdöma orimligt hårda straff.

Det finns enligt nuvarande ordning en relativt stor möjlighet att besluta om åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsning vid flerfaldig brottslighet. Aspirationsystemet leder nämligen till att det inte finns anledning att utreda och åtala för alla gärningar som begåtts när vidare brottslighet inte bedöms påverka det samlade straffvärdet. Brottsofferperspektivet kommer här till uttryck i form av att brott som inneburit en kränkning eller personskada som huvudregel ska utredas.¹⁶⁵ Det påvisar att rättsordningen ser särskilt allvarligt på gärningar som kan tänkas generera ett mycket traumatiskt lidande vilket är förenligt med humanitetsprincipen gentemot brottsoffer.

Det har emellertid konstaterats att brottsoffers intresse av upprättelse ibland får ge vika för de processekonomiska fördelar en åtalsunderlåtelse eller förundersökningsbegränsning medför vilket kan ses som en vinning för gärningsmannen men en förlust gentemot brottsoffret.¹⁶⁶ Det kan dels framstå som orättvist att ett brott någon utsatts för inte utreds enbart på grund av det system vi valt att tillämpa i svensk rätt, dels kan det framstå som oproportionerligt att den som begått flera brott endast får stå till svars för en viss andel av gärningarna. Det blir även tydligt att detta system framförallt säkerställer humanitetsprincipen gentemot gärningsmännen, medan principen inte ges samma tyngd i förhållande till brottsoffer. Det kan utifrån brottsofferperspektivet anses inhumant att de som lidit skada på grund av brott inte tillerkänns upprättelse på grund av processekonomiska skäl. Burman konstaterade att känslan av respekt och att bli tagen på allvar är viktigt för brottsoffer. De ges emellertid inte möjligheten till att få denna typ av upprättelse i de fall åklagaren exempelvis beslutar om en förundersökningsbegränsning.

---

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Se kap. 5.2.

¹⁶⁶ Ibid.

Vidare kan generösa mängdrabatter upplevas som ett osynliggörande av den skada brottsoffer lidit.¹⁶⁷ Jag upplever att straffrabatter utifrån ett brottsofferperspektiv kan vara svårmotiverat i förhållande till principer kring rättvisa och proportionalitet. Vid exempelvis sexualbrott som typiskt sett ses som särskilt klandervärda blir det problematiskt att utifrån brottsoffrets intressen förklara varför den tredje våldtäkten vid flerfaldig brottslighet endast tillerkänns en begränsad del av dess egentliga straffvärde. Det kan ifrågasättas huruvida den materiella rättvisan tillgodoses när en betydande del av straffvärdet reduceras. Samma problematik kan kopplas till proportionalitetsprincipen eftersom det blir svårare att förespråka skäligheten av mängdrabattens inverkan på den slutliga påföljden i de fall brotten är mycket allvarliga och brottsoffrets lidande blir särskilt kännbart. Det blir i dessa fall tydligt att lagstiftningen utformats för att upprätthålla de straffrättsliga principerna gentemot gärningsmannens intressen.

8.3 Hur hanteras återfall i brottslighet jämfört med flerfaldig brottslighet?

Frågeställningen har besvarats i kapitel sex. I kommande framställning sker en kritisk analys av resultatet i undersökningen utifrån mitt teoretiska ramverk.¹⁶⁸

Avseende regleringen vid återfall i brott är det svårt att förstå varför ett återfall genererar straffskärpningar medan flerfaldig brottslighet medför straffreduktioner. De skilda systemen verkar bero på att skärpta straff vid återfall motiverats utifrån de relativa bestraffningsteorierna, medan mängdrabatt vid flerfaldig brottslighet har konstruerats utefter straffrättsliga principer där bland annat humanitet, proportionalitet, ekvivalens och rättvisa varit vägledande.

Anledningen till att det anses finnas behov av att särskilt straffa återfall i brott hårdare hänför sig bland annat till att den som återupprepat begår brott förtjänar och behöver en strängare påföljd för att i framtiden avhålla sig från kriminalitet.¹⁶⁹ Utifrån humanitets- och proportionalitetsprincipen kan straffskärpning inte anses motiverat eftersom gärningsmannen faktiskt redan avtjänat sitt tidigare straff och ur ett perspektiv blir dubbelbestraffad i och med att den tidigare gärningen även får inverkan på den nya brottsligheten. Företeelsen kan även ifrågasättas utifrån ett likhetsperspektiv då två likadana gärningar kan behandlas olika beroende på om brott tidigare begåtts.

---

¹⁶⁷ Se kap. 5.1.

¹⁶⁸ Se kap. 2.

¹⁶⁹ Se kap. 6.2.

Jag kan till viss del förstå tillämpningsskillnaderna utifrån den individualpreventiva bestraffningsteorin. Den som återfaller i brottslighet har avtjänat ett straff och eftersom det straffet inte var tillräckligt för att avhålla gärningsmannen från fortsatt brottslighet kan det vara befogat att nästa gång utge en strängare i påföljd för att den individuella avskräckningen ska förstärkas.¹⁷⁰ Vid flerfaldig brottslighet har gärningsmannen ännu inte straffats och det kan således inte förutses huruvida påföljden kommer leda till att gärningsmannen i fortsättningen avstår från kriminalitet vilket kan motivera en mildare påföljd. Däremot menar jag att skillnaderna i tillämpningen inte kan anses materiellt rättvist eftersom exempelvis ett brotts klandervärdhet och straffvärde inte i någon större utsträckning borde vara beroende av huruvida någon lagförts tidigare eller inte. Flerfaldig brottslighet kan också ses som ett slags återfall i brott med undantaget av att personen inte lagförts mellan gärningarna. Ur detta perspektiv är det svårt att se varför återfall i brott ska betraktas som mer förkastligt än flerfaldig brottslighet. Utifrån brottsoffrets perspektiv påverkas lidandet en våldtäkt exempelvis medför inte av huruvida gärningsmannen tidigare är dömd. Brottsoffrets intresse av upprättelse kan antas vara lika stor oavsett om det rör flerfaldig brottslighet eller återfall i brottslighet.

Slutligen är de skilda regleringarna svåra att motivera utifrån proportionalitetsprincipen och rättviseaspekter eftersom påföljden ska utgå från den aktuella brottslighetens allvar och klandervärdhet vilket då inte borde bero på om gärningsmannen hunnit lagföras mellan brotten. Utifrån ovan nämnda aspekter är det svårt att motivera varför det anses legitimt att återfall resulterar i straffskärpning medan flerfaldig brottslighet ger mängdrabatter när det i grund och botten är tämligen likartade företeelser.

Sammantaget kan det fastställas att regleringen kring flerfaldig brottslighet framförallt utgår från ett gärningsmannaperspektiv. Avseende återfall i brott blir det tydligt att denna reglering framförallt utformats utifrån de relativa bestraffningsteorierna medan hanteringen av flerfaldig brottslighet grundas på straffrättsliga principer, vilket medfört att två tämligen likartade situationer behandlas på två helt skilda sätt. Om även flerfaldig brottslighet skapats utifrån grunderna i de relativa bestraffningsteorierna skulle mängdrabatter inte ansetts motiverat eftersom reduktioner kan ses som ett incitament till att fortsätta begå brottsliga gärningar. De argument som lyfts fram för straffskärpning vid återfall i brott skulle likväl kunna vara

---

¹⁷⁰ Se kap. 6.3.

argument för varför flerfaldig brottslighet bör beaktas i skärpande riktning. Det är således svårt att förstå grundtanken kring varför företeelserna ska behandlas på två helt skilda sätt.

8.4 Vilken kritik finns avseende nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen och vilka lösningsförslag ges?

Frågeställningen har besvarats i kapitel sju. I kommande framställning sker en kritisk analys av resultatet i undersökningen utifrån mitt teoretiska ramverk.¹⁷¹

Utifrån det material som presenterats blir det tydligt att det finns en stor vilja för en reform av hanteringen av flerfaldig brottslighet. Det har bland annat lyfts fram att nuvarande reglering leder till för generösa utgångar i form av mängdrabatter vilket skapar ett incitament till att begå fler brott. Brottsofferperspektivets negligierande är ett bärande argument för varför regleringen bör skärpas.¹⁷² Jag anser att humanitetsprincipen lätt kan inskränkas gentemot brottsoffer vid rådande system eftersom upprättelse inte alltid är garanterad på grund av det höga antalet åtalsunderlåtelser och straffreduktioner. Däremot kan systemet anses humant i förhållande till gärningsmän. Det blir därför en svår intresseavvägning mellan att tillgodose brottsoffers intressen samtidigt som straffen inte ska bli inhumana.

Som tidigare konstaterats bidrar asperationsprincipen till än bättre balans mellan de straffrättsliga principerna än vad kumulations- eller absorptionsprincipen kan antas göra.¹⁷³ Med det sagt är det inte självklart att asperationsprincipens utformning i svensk rätt är den främsta lösningen. Det kan ifrågasättas huruvida proportionalitetsprincipen och rättviseaspekter alltid tillgodoses utifrån nuvarande ordning. Jag kommer analysera ett antal av de förslag som lyfts fram för att se huruvida dessa kan bidra till att dels bestraffningsteorier får ett större genomslag, dels hur de straffrättsliga principerna än bättre kan efterlevas.

Ett reformförslag går ut på att höja straffmaximum och/eller höja straffminimum i den gemensamma straffskalan. Det har framförts att detta kan antas leda till att fler brott ges större inverkan på det samlade straffvärdet.¹⁷⁴ Att endast höja straffmaximum kan knappast antas innebära någon större skillnad jämfört med nuvarande ordning eftersom rätten då inte har någon skyldighet att utdöma hårdare straff än vad de gör i dagsläget. Att däremot höja

---

¹⁷¹ Se kap. 2.

¹⁷² Se kap. 7.1.

¹⁷³ Se kap. 8.1.

¹⁷⁴ Se kap. 7.2.2.

straffminimum och straffmaximum kan förväntas leda till att fler brott ges en större inverkan vid asperationen. Detta eftersom rätten inte kan gå under minimigränsen och därför behöver beakta fler brott vid straffvärdebedömningen, samt att de även har en större möjlighet att skärpa påföljderna om taket för det samlade straffvärdet höjs.

Vad som kan bli problematiskt med denna reform är att ekvivalensprincipen eventuellt inskränks. Straffminimum kan inte höjas såpass mycket att mindre allvarlig brottslighet får ett samlat straffvärde som genererar en hårdare påföljd än för ett mycket allvarligt brott. I de fall lagstiftaren tar hänsyn till ekvivalensprincipen och endast höjer straffminimum till den gräns att de skärpta påföljderna ändå kan anses proportionerliga i förhållande till annan brottslighet så kan reformen leda till att de straffrättsliga principerna bättre tillgodoses än vad de gör idag. Straffen kan då antas bli mer proportionerliga och rättvisa utifrån ett brottsofferperspektiv eftersom fler brott får en större inverkan på den slutliga påföljden vilket kan bidra till färre åtalsunderlåtelser och förundersökningsbegränsningar samt en större möjlighet till upprättelse för brottsoffer. Särskilt kopplat till sexualbrott där mängdrabatten mött stor kritik i form av att brottens samlade straffvärde inte står i proportion till det trauma och lidande brottsoffer utsätts för. Vidare får de relativa bestraffningsteorierna en större inverkan eftersom skärpta straff kan medföra en större avskräckning från att begå brott.

Ytterligare ett förslag som presenterats är att kumulera straffvärdet för det tre grövsta brotten och att först därefter tillämpa asperationsprincipen.¹⁷⁵ Denna reform skulle bidra till att bestraffningsteorierna får ett betydligt större genomslag i regleringen. Vidare kan förändringen leda till att proportionalitetsprincipen bättre tillgodoses i det specifika fallet eftersom straffet står i större proportion till de individuella brottens allvar och klander. Samtidigt finns humanitetsprincipen representerad då asperationsprincipen inte slopas helt utan endast börjar verka i ett senare stadie vid straffvärdebedömningen. Förslaget är emellertid inte genomförbart i de fall vi strävar efter att upprätthålla proportionalitetsprincipen och ekvivalensprincipen sett till annan typ av brottslighet. En kumulation av straffvärdet för tre mindre allvarliga brott kan fortfarande komma upp i ett högre straffvärde än ett mycket allvarligt brott vilket inte kan anses proportionerligt och ekvivalent. Sammantaget kan därför nuvarande hantering av flerfaldig brottslighet bättre tillgodose uppfyllandet av det straffrättsliga principerna än vad denna reform skulle göra.

---

¹⁷⁵ Se kap. 7.1.

Vidare har det föreslagits att hanteringen av flerfaldig brottslighet bör tydliggöras i lagtext för att minska användandet av rent matematiska formler vilket kan antas generera mer individuella bedömningar av huruvida en påföljd kan anses rimlig och skälig.¹⁷⁶ Praxis ger förvisso en viss ledning kring när straffreduktionen kan minskas i förhållande till de specifika omständigheterna i fallet. Jag tror dock det skulle underlätta för rätten att ha lagstadgade principer och utgångspunkter som särskilt ska beaktas vid den slutliga rimlighetsbedömningen. Det skulle innebära en större möjlighet att utifrån individuella omständigheter bestämma hur stor asperationen ska vara i det specifika fallet vilket minimerar risken för matematiska uträkningar vilket i sin tur kan motverka oproportionerliga påföljder. För att straffen ska bli ekvivalenta, rättvisa och legitima krävs dock att regleringen är tydlig så att risken för godtyckliga domar minskar. Utifrån rättviseaspekter vore det inte rimligt om rätten exempelvis ger en väsentligt mycket större mängdrabatt i vissa fall, medan rabatten i andra fall blir extremt liten, särskilt om det rör likartad brottslighet. För att en mer lagreglerad asperation ska kunna leda till mer proportionerliga domar, som inte är lika bundna av de tabeller som utvecklats i praxis och doktrin, krävs således en tydlig, flexibel och välavvägd lagtext.

Sammantaget bör dagens hantering av flerfaldig brottslighet reformeras för att bättre uppfylla proportionalitet och rättvisa i det specifika fallet, särskilt kopplat till sexualbrott där påföljderna sällan kan anses proportionerliga i förhållande till det lidande gärningarna orsakat brottsoffer. De reformförslag jag anser bäst kan garantera efterlevnaden av de straffrättsliga principerna samt ge bestraffningsteorierna ett större genomslag är dels att höja straffminimum och straffmaximum för den gemensamma straffskalan, dels att utforma en tydligare lagreglerad hantering av asperationsprincipen. Om den gemensamma straffskalan reformeras måste lagstiftaren se till att minimistraffet inte höjs såpass mycket att ekvivalensprincipen inskränks. Vidare bör lagstiftaren säkerställa att en mer lagreglerad hantering av mängdbrottslighet utgår från tydliga principer och utgångspunkter för att domar inte ska bli godtyckliga eller inskränka allas likhet inför lagen och den materiella rättvisan.

8.5 Egna reflektioner

I detta avsnitt presenteras egna reflektioner som utformats utifrån mina teoretiska utgångspunkter i förhållande till det material jag kritiskt analyserat.

---

¹⁷⁶ Se kap. 7.2.2.

En anledning till att vi i Sverige kom att tillämpa asperationsprincipen vid hanteringen av flerfaldig brottslighet var att det inte fanns någon tydlig motivering till varför de olika systemalternativen, kumulation och absorption, tillämpades i samma rättssystem vid påföljdsbedömningen enbart beroende på sambandet mellan gärningarna.¹⁷⁷ Jag anser att detta kan likställas med att regleringen för återfall i brott särskiljer sig såpass mycket från hanteringen av flerfaldig brottslighet där skillnaden endast är att en dom meddelats mellan de begångna gärningarna vid återfall i brottslighet men inte vid flerfaldig brottslighet. Det är således relativt likartade företeelser med helt skilda hanteringssystem. Beaktande slopanDET av skilda hanteringssätt beroende av konkurrensformer kan samma resonemang motivera att hanteringen av flerfaldig brottslighet bör rekonstrueras på ett sätt som är mer likt hur regleringen av återfall i brottslighet ser ut. Detta kan leda till att hanteringen av flerfaldig brottslighet ses som mer rättvis utifrån ett brottsofferperspektiv eftersom straffvärdebedömningen inte påverkas i lika hög utsträckning av om det aktuella brottet bedöms vara ett återfall i brottslighet eller ett led i flerfaldig brottslighet.

Vid nuvarande hantering av flerfaldig brottslighet tenderar proportionalitet och rättvisa ofta få ge vika för humanitet och processekonomiska aspekter vilket medfört att brottsofferperspektivet inte ges tillräckligt utrymme i bedömningarna. Jag kommer nu gå vidare till att lyfta fram och vidareutveckla olika resonemang kopplat till hur hanteringen av flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen kan reformeras för att bättre säkerställa efterlevnaden av bestraffningsteorier samt de straffrättsliga principerna.

Först och främst vill jag lyfta fram vikten av att i vissa fall tillämpa maximistraff i 26 kap. 2 § BrB. Maxtaket finns till för att garantera humanitet och så länge rätten håller sig inom den givna straffskalan kan påföljder motiveras utifrån proportionalitetsprincipen. Jag tolkar praxis som att rätten helst undviker att döma ut maxstraff även i de fall det rör sig om extremt grova brott som inneburit en stor skada och trauma för brottsoffer.¹⁷⁸ Det kan inte anses proportionerligt eller rättvist att alltid spara ett visst utrymme i straffskalan ifall det i framtiden skulle begås ett än mer klandervärt brott. Om detta synsätt likställs med exempelvis livstids fängelse skulle rätten aldrig kunna tillämpa denna påföljd eftersom det alltid finns en risk att ett ännu värre dåd utförs.

---

¹⁷⁷ Se kap. 4.1.

¹⁷⁸ Se kap. 4.3.4.

Vidare vill jag utveckla det förslag som lagts fram i dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet* avseende att införa en mer lagreglerad asperationsprincip.¹⁷⁹ Som ovan nämnts är det viktigt att paragrafer är tydliga för att minimera risken för godtyckliga och orättvisa domar. Vid återfall i brott finns det klara och lättillgängliga rekvisit för när återfallet ska få betydelse vid påföljdsbedömningen. Jag anser att regleringen kring flerfaldig brottslighet skulle kunna utformas på ett snarlikt sätt. Exempelvis att rätten vid en samlad straffvärdebedömning kan minska reduktionens storlek om det rör mycket allvarlig och likartad brottslighet samt att gärningarna varit särskilt integritetskränkande för brottsoffret. Att kurvans degressivitet kan påverkas av de särskilda omständigheterna i fallet har till viss del redan utvecklats i praxis.¹⁸⁰ En lagregel som särskilt betonar de aspekter som kan leda till en minskad reduktion kan dock antas leda till en mer enhetlig rättstillämpning vilket bidrar till upprätthållandet av förutsebarhet, legalitet och likhetsprincipen.

I de fall regleringen utformas med ledning i bestämmelserna kring återfall i brott samt den praxis som byggts upp kring flerfaldig brottslighet tror jag de straffrättsliga principerna skulle stärkas. Rätten har större möjlighet att se till individuella faktorer i det enskilda fallet eftersom ledningen vid straffvärdebedömningen då inte skulle utgå från etablerade asperationstabeller, vilket bidrar till att upprätthålla den relativa proportionaliteten. Vidare leder detta system till att rättviseaspekter bättre tillgodoses eftersom påföljdens skälighet grundas i brottens allvar och klander. Förslaget innebär även att brottsofferperspektivet får ett större genomslag samt att regleringen kring återfall i brott och flerfaldig brottslighet inte behandlas på lika skilda sätt. Slutligen får de relativa bestraffningsteorierna en större inverkan eftersom det kan anses avskräckande att reduktionen blir mindre i de fall tydliga rekvisit är uppfyllda.

Om hanteringen av flerfaldig brottslighet förtydligas och utvecklas i lag bör även avväganden ske kring huruvida rätten ska vara skyldig att redovisa för alla gärningars straffvärden. Som tidigare nämnts är det i nuläget svårt att bedöma proportionaliteten av påföljder eftersom rätten inte behöver redogöra för de individuella brottens straffvärde.¹⁸¹ En sådan skyldighet minskar risken för godtyckliga domar eftersom det blir tydligare att följa rättens reduktionshantering och se hur de hanterat aspekter kring proportionalitet och rättvisa vid påföljdsbedömningen.

---

¹⁷⁹ Se kap. 7.2.2.

¹⁸⁰ Se kap. 4.3.6.

¹⁸¹ Se kap. 4.3.

Slutligen vill jag vidareutveckla de förslag som lyfts fram angående att kumulera straffvärdet för de tre grövsta brotten innan asperationen börjar tillämpas.¹⁸² Jag har tidigare redogjort för varför detta reformförslag inte går att förena med de straffrättsliga principerna. Frågan är huruvida denna lösning kan anpassas till att bättre säkerställa framförallt proportionalitetsprincipen- och ekvivalensprincipen jämfört med annan typ av brottslighet. Asperationsprincipen har framförallt ifrågasatts utifrån ett brottsofferperspektiv.¹⁸³ Principen är lättare att förstå och acceptera när brottsoffret är en juridisk person, exempelvis när det sker stölder mot en butik. Skäligheten och rimligheten i påföljder blir svårare att motivera när gärningarna inneburit ett stort lidande för en fysisk person. Ett alternativ vore därför att kumulera straffvärdet för de tre grövsta brotten när det rör brott mot person där gärningarna typiskt sett innebär ett större trauma för brottsoffret.

Detta system skulle dels generera ett större humanitetstänk gentemot brottsoffer, dels skulle det bättre tillgodose uppfyllandet av de relativa bestraffningsteorierna eftersom straffets avskräckande verkan blir mer påtaglig. För att proportionalitets- och ekvivalensprincipen fortsatt upprätthålls krävs dock att reformen endast omfattar särskilt allvarliga brott, exempelvis där endast fängelse finns i straffskalan. Anledningen är att det inte vore rimligt om flera sexuella ofredanden genererar ett högre samlat straffvärde än en våldtäkt.

Med det sagt anser jag ändå att den lösning som är mest förenlig med de straffrättsliga principerna och som även ger bestraffningsteorierna ett större genomslag är att höja straffminimum och straffmaximum för den gemensamma straffskalan samt införa en lagreglerad hantering av hur asperationsprincipen ska tillämpas. Anledningen är att denna reform inte särskiljer olika brottstyper vilket möjliggör för rätten att göra mer nyanserade bedömningar. Det förslag jag i ovanstående stycke redogjort för är inte lika flexibelt och det är svårare att anpassa påföljden efter omständigheterna i det enskilda fallet. Eftersom hanteringen av flerfaldig brottslighet är komplex bör regleringen inte vara för matematisk eller bunden vid bestämmandet av påföljd då straffet även ska omfatta en rimlighetsbedömning där alla straffrättsliga principer som diskuterats i denna uppsats vägs in.

---

¹⁸² Se kap. 7.1.

¹⁸³ Ibid.

9. Slutsatser

Uppsatsens *första* frågeställning gick ut på att undersöka vilka systemalternativ som finns för flerfaldig brottslighet samt hur den svenska regleringen är utformad. Vad som konstaterats är att alternativsystemen, kumulation och absorption, inte kan förenas med de straffrättsliga principerna. Tillämpandet av kumulation kan förvisso motiveras utifrån bestraffningsteorier, men systemet leder till alltför inhumana påföljder. Absorption resulterar i straff som inte kan förenas med proportionalitetsprincipen eller rättviseaspekter. Asperationsprincipen kan därav ses som en mellanväg, där alla de straffrättsliga principerna vägs in. De relativa bestraffningsteorierna får ett visst genomslag vid tillämpandet av asperation. Straffets avskräckande funktion minskar emellertid i förhållande till antal begångna brott, särskilt med beaktande av att rätten sällan tillämpar maximistraff för den gemensamma straffskalan. Asperationsprincipen kan motiveras utifrån ett proportionalitets- och ekvivalensperspektiv i relation till annan brottslighet sett till ett helhetsperspektiv. I de enskilda fallen kan dock proportionalitetsprincipen och rättviseaspekter ifrågasättas. Att befintliga tabeller och riktlinjer tillmäter en större reduktion vid allvarlig brottslighet kan inte anses proportionerligt eftersom påföljden då inte motsvarar brottets klandervärdhet. Vidare leder inte det befintliga rabattsystemet till materiell rättvisa när gärningar inneburit ett stort lidande och trauma för brottsoffer eftersom påföljder i dessa fall inte avspeglar den skada gärningarna medfört.

Den *andra* frågeställningen var hur nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen förhåller sig till brottsoffer och gärningsmän. Först kan konstateras att brottsoffers och gärningsmäns intressen bör ses i ett sammanhang, så att inget perspektiv riskerar hamna i skymundan. Utifrån nuvarande system tenderar brottsofferperspektivet beaktas sekundärt. Humanitetsprincipen gentemot gärningsmän samt processekonomiska aspekter går i vissa fall före brottsoffers intresse av upprättelse. Asperationsprincipens utformning leder nämligen till en stor möjlighet för åklagare att besluta om åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsning när vidare utredning inte kan antas påverka den samlade brottslighetens straffvärde. Gärningsmannaperspektivet förstärks ytterligare av att förövarna sällan får betala den ersättning som tillerkänns brottsoffer, vilket i sin tur minskar straffets avskräckande funktion. Sammanfattningsvis garanterar nuvarande ordning gärningsmännens intressen, medan brottsofferperspektivet i viss mån negligeras.

Den *tredje* frågeställningen inriktade sig på att undersöka hur återfall i brottslighet hanteras jämfört med flerfaldig brottslighet. Avseende återfall i brottslighet menar jag att det är svårt att motivera så skilda hanteringssystem för så snarlika företeelser. Återfall medför straffskärpningar medan flerfaldig brottslighet leder till straffreduktioner. Bedömningen av ett brotts klandervärdhet bör inte påverkas av om en dom fallit mellan gärningarna eftersom det lidande brotten medför kan antas vara lika stort oavsett om det rör ett återfall i brott eller mängdbrottslighet. Sammantaget kan förhållandet mellan återfall i brott och flerfaldig brottslighet ses som relativt likartade situationer i realiteten. Vid straffvärdebedömningen behandlas de emellertid på helt skilda sätt vilket kan ifrågasättas utifrån proportionalitetsprincipen och rättviseaspekter.

Uppsatsens *fjärde* frågeställning avsåg att undersöka vilken kritik som finns avseende nuvarande reglering kring flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen samt vilka lösningsförslag som ges. Till en början kan konstateras att nuvarande system mött stor kritik i form av att asperationens utformning leder till orättvisa och oproportionerliga påföljder där brottsofferperspektivet inte ges tillräckligt utrymme. För att straffen i de enskilda fallen ska kunna garantera att proportionalitetsprincipen och rättviseaspekter beaktas i en tillräckligt hög utsträckning bör nuvarande system reformeras. Efter att ha analyserat ett antal olika förslag finner jag att den främsta lösningen vore att dels höja straffminimum och straffmaximum för det gemensamma straffskalan, dels att utforma en tydligare hantering av asperationsprincipen i lag där ledning bör hämtas i hur bestämmelserna kring återfall i brottslighet har konstruerats. Detta system kan bidra till att proportionalitetsprincipen och rättviseaspekter för större genomslag i det enskilda fallet. Detta eftersom fler av gärningarna får en inverkan på straffvärdebedömningen vid en höjning av straffminimum och straffmaximum samt att rätten har möjlighet att göra en mer nyanserad bedömning av hur stor asperationen ska bli beaktat omständigheterna i det specifika fallet.

Sammanfattningsvis är hanteringen av flerfaldig brottslighet och asperationsprincipen komplex. Systemet måste balansera de straffrättsliga principerna så att inget intresse åsidosätts. Vid en reform är det därför av yttersta vikt att regleringen är tydlig och att alla de aspekter som kritiskt analyserats i denna uppsats vägs in för att få fram ett system som garanterar att bestraffningsteoretiska perspektiv, de straffrättsliga principerna samt brottsoffer- och gärningsmannaperspektivet får en faktisk inverkan vid straffvärdebedömningen.

Källförteckning

Offentligt tryck

Författningar

Rättegångsbalk (1942:740)

Brottsbalk (1962:700)

Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Kommittéberättelse

Ju 2007:04 *till Straffnivåutredningen*

Kommittédirektiv

Dir. 2021:56 *En skärpt syn på flerfaldig brottslighet*

Propositioner

Prop. 1987/88:120 *Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)*

Prop. 2009/10:147 *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.*

Statens offentliga utredningar

SOU 1937:24 *Förslag till ändrad lagstiftning om sammanträffande av brott jämte motiv*

SOU 2008:85 *Straff i proportion till brottets allvar*

SOU 2012:34 *Nya påföljder*

SOU 2018:85 *Slopad straffrabatt för unga myndiga*

Motioner

Motion 2001/02:Ju449 *Straff för upprepad brottslighet*

Motion 2018/19:1550 *Slopad mängdrabatt vid upprepade återfall i brottslighet*

Motion 2019/20:1599 *Slopad mängdrabatt*

Motion 2019/20:1607 *Straffrabatt*

Utskottsbetänkande

Bet. 2018/19:JuU11 *Straffrättsliga frågor*

Bet. 2020/21:JuU24 *Straffrättsliga frågor*

Publikationer

RåR 2008:2 *Förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse*

Litteratur

Borgeke, Martin och Heidenborg, Mari, *Att bestämma påföljd för brott*, 3 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

Burman, Monica, *Brottsoffer i straffrätten*, I: Lernestedt, Claes och Tham, Henrik, *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2011.

Dahlman, Christian, *Rätt och rättfärdigande – En tematisk introduktion i allmän rättslära*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010.

Fredriksson, Max och Malm, Ulf, *Brottsoffrens rättigheter i brottmålsprocessen*, 3 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2004.

Hoflund, Olle, *Straff och andra reaktioner på brott*, 4 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 1995.

Humbla, Philibert, *Om strafflagens användande vid sammanträffande af brott*, Berling, Lund, 1851.

Jareborg, Nils och Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, 3 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2010.

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*, I: Korling, Fredric och Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013.

Landström, Lena, *Brottsoffret och rättsprocessen*, I: Granström, Görel och Mannelqvist, Ruth, *Brottsoffer – rättsliga perspektiv*, Studentlitteratur, Lund, 2016.

Lavén, Håkan, *Hur domstolar dömer i brottmål – Om domare, rättegång, bevisning och påföljder*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2013.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, 4 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2018.

Ulväng, Magnus, *Påföljds konkurrens – problem och principer*, Iustus förlag, Uppsala, 2005.

Zila, Josef, *Det straffrättsliga påföljdssystemet*, Fritzes förlag, Stockholm, 1995.

Ågren, Jack, *Brott och straff – en grundbok i straffrätt*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018.

Tidskrifter

Asp, Petter, *Straffrätten – i går, i dag och i morgon*, SvJT 100 år (festskrift), s. 138–161.

Jareborg, Nils, *Straffmätning vid flerfaldig brottslighet*, SvJT 1999, s. 264–280.

Träskman, Per Ole, *Om återfall i brott*, SvJT 1999, s. 200–217.

Internetkällor

Ledarredaktionen, Expressen, *Avveckla straffrabatterna med förnuft, politiker*, 2019-10-15, [Avveckla straffrabatterna med förnuft, Ebba Busch Thor \(expressen.se\)](https://www.expressen.se/nyheter/2019-10-15/avveckla-straffrabatterna-med-fornuft-ebba-busch-thor) (hämtad 2021-10-17).

Legal Information Institute, https://www.law.cornell.edu/wex/consecutive_sentence. (hämtad 2021-10-08).

Lindberg, Gunnel, *Rättegångsbalk (1942:740)*, Lexino lagkommentar, JUNO, senast genomgången 1 december 2020.

Ling, Rasmus, Expressen, *Varför låtsas högern att straffrabatter är dåligt?*, 2019-10-23, https://expressen.se/debatt/varfor-latsas-hogern-att-straffrabatter-ar-daligt/?fbclid=IwAR1rwzo1Oht_BBLBI7XcVAaRRrFQpfiwBJV7hkA-Ojks1663b9pxzs (hämtad 2021-10-17).

Sjöberg, Patrik, Instagram, 2021-02-18,

<https://www.instagram.com/p/CLcQxW2HYDf/?igshid=lei8fnnxkscy> (hämtad 2021-09-13).

Rättsfallsregister

Högsta domstolen

NJA 2008 s. 359

NJA 2009 s. 485 I-III

NJA 2018 s. 378

NJA 2019 s. 238

NJA 2019 s. 747

Hovrätterna

Svea hovrätt, mål nr B 14326–20